Riksdagens protokoll 1990/91:3

Onsdagen den 3 oktober

Kl. 10.00–13.11

Protokoll 1990/91:3

1 § Meddelande om information från regeringen m.m.

Partiledardebatt med anledning av regeringsförklaringen

Anf. 1 TALMANNEN:

Välkomna till det nya riksmötets första partiledardebatt som äger rum med anledning av regeringsförklaringen som avgavs i går. Innan vi börjar debatten vill jag meddela att statsrådet Lena Hjelm-Wallén på regeringens informationsstund i morgon torsdag kl. 14.30 kommer att lämna information om katastrofinsatser och långsiktigt biståndssamarbete med Namibia.

2 § Partiledardebatt med anledning av regeringsförklaringen

Anf. 2 CARL BILDT (m):

Herr talman! Vid midnatt började alla Tysklands klockor att ringa. Från Rügen uppe i norr till Zugspitze nere i söder, från Oder i öster till Mosel i väster. De ringde in en enighet som symboliserar ett enande i frihet, inte bara för Tyskland, utan för Europa i dess helhet. Och i morgon vid denna tidpunkt samlas det enade Tysklands valda företrädare för första gången till den nya tyska riksdagens första högtidliga sammanträde.

Tysklands delning har varit Europas delning. Muren delade förvisso främst Berlin, men den delade också en hel världsdel. Muren och den stat utan vilken denna mur inte hade varit möjlig krossade individers möjligheter och människors drömmar under nästan ett halvt århundrade.

Det förefaller ibland i debatten som om man känner litet nostalgi över det gamla DDR och gärna gråter litet med den fallna DDR-regimen. Låt mig säga att jag själv inte kan känna annat än glädje över att en stat som aldrig var annat än konstlad nu försvinner från Europas karta. Men framför allt känner jag en intensiv glädje över alla de nya möjligheter som nu öppnas. Jag tror att 90-talet kommer att innebära ett nytt tyskt under när det gäller välfärd, välstånd och ekonomisk utveckling. Jag vet att genom det som nu har inträffat bereds vägen för ett både fördjupat och utvidgat samarbete på samhällslivets alla områden mellan Europas demokratier. Det blir ett medborgarnas Europa – ett möjligheternas och mångfaldens Europa – som nu växer fram. Och i detta Europa är det en självklarhet att Sverige måste vara med helt och fullt.

Utvecklingen i Europa går nu rasande snabbt framåt. Inte någon som haft

möjlighet att under det senaste året och månaderna röra sig i detta nya samarbetets Europa kan undgå att se hur vårt Sverige har halkat efter, hur vi kommit på sidan av och hur vi håller på att marginaliseras. Så är det, och den sanningen måste vi vara medvetna om. Men så borde det faktiskt inte vara, och så behöver det inte vara i framtiden. Det är därför vi så snabbt som möjligt bör vara redo att söka fullt medlemskap i EG. Jag har själv sagt att detta bör ske under andra halvåret nästa år, omedelbart efter valet. Den bedömningen har sedan dess fått stöd också från företrädare för folkpartiet. Jag tror inte att Sverige har råd att stå och vänta i ytterligare två tre år och säga: "Vi får se, vi kan inte bestämma oss nu." Det är bra, statsministern, att socialdemokraternas officiella linje i Europapolitiken nu har gått från rött till gult, från nej till vänta. Något som verkligen skulle behövas är att Europapolitiken slår om till grönt och att vi sänder signalen om att vi vill vara med och skall vara med.

Herr talman! Gårdagens regeringsförklaring var tom, gränsande till uppgivenhet. Det gäller inte minst den ekonomiska politiken. Jag undrar ibland om regeringen i dess helhet har klart för sig vart dess politik har fört Sverige när det gäller ekonomin. Länge matades vi med tal om den framgångsrika tredje vägens ekonomiska politik. Den skulle ge oss både låg inflation och låg arbetslöshet, och fortfarande talar statsministern som om detta i allt väsentligt lyckades under 1980-talet.

Men sanningen är ju att det förhåller sig tvärtom. Det centrala elementet i denna politik – att hålla pris- och kostnadsstegringarna nere – har misslyckats och misslyckats rejält. I dag är Sverige ett höginflationsland i ett Europa som i allt väsentligt har fått inflationen under kontroll. Löner och priser galopperar i väg i Sverige. Vi känner alla av hur dyrt allting har blivit, och ekonomer varnar samstämmigt för den allvarliga kostnadskris som nu kommer.

Vi skall inte blunda för vad en kostnadskris innebär. En sådan slår alltid hårt mot sysselsättningen. Misslyckas inflationsbekämpningen kommer misslyckandet med sysselsättningen aldrig långt efter. Det är tyvärr alldeles ofrånkomligt.

Jag försökte i avslutningsdebatten i våras innan vi skildes att något intressera statsministern för dessa sysselsättningspolitiska perspektiv. Det gick kanske inte alldeles bra. När jag lyssnade till regeringsförklaringen i går fick jag inte heller något intryck av att regeringen inser allvaret i det som nu håller på att inträffa. Det sägs i regeringsförklaringen att om arbetslösheten ökar står regeringen redo med åtgärder. Men detta "om" är ju ingenting annat än rent illusionsmakeri! Alla vet att arbetslösheten kommer att öka, och att den kommer att öka rejält under lång tid. Varslen har ju duggat tätt under de senaste månaderna. Vi har i en industrisektor som redan var för liten förlorat 25 000 industrijobb under första delen av detta år. Det är ofta de svagaste delarna av landet som drabbas först och hårdast, och vi vet att nedgången inom industrin kommer att ta fart. Siffrorna för industriinvesteringar tyder på ett ras på omkring 15–20 % under 1991.

Även den offentliga sektorn, som tidigare kunde suga upp mycket av detta under 70- och 80-talen, står nu inför den ekonomiska krisen. Företrädare för Kommunförbundet sade häromdagen att de trodde att 50 000 jobb skulle försvinna från kommunsektorn under de närmaste åren. Låt oss således vara

alldeles på det klara med vad vi står inför: Månad efter månad under de närmaste åren kommer arbetslösheten att öka.

Jag tror tyvärr att det ligger mycket i de prognoser som i dag förutspår att denna ökning av arbetslösheten kan komma att gå upp till fyra fem procentenheter öppen arbetslöshet och att vi därmed kommer att få en sysselsättningskris som är längre och djupare än vad vi någonsin har upplevt i modern tid. Denna djupa och långvariga sysselsättningskris är det oundvikliga resultatet av misslyckandet för den tredje vägens ekonomiska politik. Det är socialdemokraternas misslyckande med att få kostnadsutvecklingen under kontroll som för landet in i en kris för sysselsättningen. Detta är ett stort misslyckande för socialdemokratin när det gäller en av dess allra mest centrala uppgifter i svensk politik.

När finansminister Allan Larsson framträdde som något av gästföreläsare på den socialdemokratiska partikongressen sade han att "så här kan det inte få fortsätta". Nej, så här kan det verkligen inte få fortsätta!

Men så här har det ju fortsatt år efter år under herr Larssons företrädare, herr Feldt, som också pratade åtskilligt – men det fortsatte. Så här har det fortsatt månad efter månad också under herr Larsson. Att döma av regeringsförklaringen kommer det ett bra tag till att fortsätta så som det inte får fortsätta.

Det dokument som Rehnbergkommissionen presenterade i måndags är en iskall beskrivning av en hård verklighet för Sveriges ekonomi. Det sägs i dokumentet mycket tydligt att detta är en "hemmalagad" kris, som har sin grund i misslyckandet med inflationsbekämpningen under 1980-talet.

I början av detta år sade regeringen i finansplanen att vi står vid en kritisk punkt. Man sade att om vi inte klarade av detta inom den allra närmaste tiden så skulle krisen vara oundviklig och arbetslösheten skulle komma att bli hög. Det enda vi har sett av åtgärder för att klara av detta är egentligen en momshöjning och att regeringen gick tillbaka i fråga om ett antal förfelade och förhastade vallöften. Men av detta blir det ingen ekonomisk politik värd namnet, en ekonomisk politik som gör det möjligt att lösa den kris som nu kommer.

Det blev inget brott i kostnadsutvecklingen. 1990 blev ännu ett i den långa raden av förlorade år. Därmed är det alldeles klart: socialdemokratin administrerar i dag en sönderfallande svensk ekonomi. Det sade regeringen visserligen att den aldrig skulle göra. Jag vet inte riktigt om det var ett löfte, ett mål eller någonting som var oåterkalleligt när det sades. Men detta är i alla fall nu ett faktum; så är det. Socialdemokraterna administrerar en sönderfallande ekonomi.

Så gott som alla kurvor pekar i dag åt fel håll. Underskottet gentemot utlandet ökar mycket snabbt. Räntorna pressas upp. Vi har räntor som ligger en bra bit högre än det övriga Europas. Detta ger oss höga boendekostnader, och det driver investeringarna ytterligare ut ur landet. Tillväxten har praktiskt taget upphört. Vi var tidigare ett lågtillväxtland, och vi håller nu på att bli ett nolltillväxtland.

Är det någonting som hotar välfärden – inte minst pensionerna i ATP-systemet framöver – så är det just det faktum att tillväxten sinar och håller på att upphöra. Kostnaderna ökar mycket snabbt. Och dessutom spär man på

med skatteökningar – ny ved på inflationsbrasan. Denna brasa, med all den ved den har fått genom socialdemokraternas politik under dessa år, kommer inte att bli så lätt att släcka.

Det finns inga lätta vägar ut ur denna kris. Det går inte att reglera, att subventionera eller att devalvera bort den. Det går enligt min mening att få en vändning ut ur krisen bara genom att föra en ekonomisk politik som bryter med den vi har fört hitintills, en ekonomisk politik som skapar trovärdighet i ett längre perspektiv.

Det handlar då om att sänka skattetrycket. Det är en nödvändighet förr eller senare – ju förr desto bättre. Det handlar om att få till stånd en trovärdighet i Europapolitiken. Detta är en nödvändighet. Det handlar om att avvisa olika socialistiska planer som nu cirkulerar i debatten. Det handlar om att också kunna bryta ner pyramiderna, monopolen, i de offentliga välfärdssystemen. Det handlar om att kunna dämpa den offentliga kostnadsutvecklingen, och det handlar inte minst om att ge Sverige en realistisk energipolitik.

Om detta senare skulle mycket kunna sägas. Jag har förstått att en mera utvald krets i särskilda sammanhang skall få ägna sig åt den saken. Av den utlovade energipolitiska propositionen till riksdagen har vi inte sett så mycket.

Det vi under de senaste månaderna har sett i denna fråga är hur ett politiskt parti, några av dess mest prominenta företrädare, har förtidsavvecklat sin politiska moral. Efter de turer jag har sett prov på i TV under de senaste månaderna har jag mycket svårt att förstå hur vissa personer fortfarande kan se ärliga människor rakt i ögonen när de uttalar sig om vad de tycker och tänker i denna fråga.

Socialdemokraterna lade fast en politik om förtidsavveckling 1995–1996. Denna politik var felaktig och farlig när den lades fast, och jag vet inte om socialdemokraterna någonsin hade för avsikt att genomföra den. Nu gör de en vändning och säger att de genom nya överenskommelser skall skapa trovärdighet för en ny politik. Efter det som har hänt tror jag att de kan säga i stort sett vad de vill – det är inte många som kommer att tro på dem i alla fall. Som socialdemokraterna har svängt och slirat i energipolitiken under de senaste 15 åren – men speciellt under de senaste två tre åren – finns det tyvärr ingen större anledning att sätta någon tilltro till det de säger, förutom möjligen det som ligger i den alldeles omedelbara framtiden.

I detta ligger också något av kvintessensen av ett politiskt misslyckande för denna regering, ett misslyckande som är större än så. Regeringen har förbrukat möjligheter vad gäller ekonomin, vad gäller Europapolitiken och vad gäller energipolitiken. Regeringen har t.o.m. förbrukat stora delar av det politiska och det svenska språket. Löften betyder numera ingenting; de har blivit närmast någonting man skrattar åt i svensk politik. Beslut betyder nästan heller ingenting. De är nämligen bara oåterkalleliga när de fattas. Ord staplas på ord, men orden förlorar alltmer sin mening. I gårdagens regeringsförklaring var en av de stora nyheterna att namnet på skolöverstyrelsen skall bytas till "skolverket".

Så formas en politik som fortfarande tror att orden – de ord man har devalverat – har någon betydelse. Så här, herr talman, kan det inte få fortsätta.

Anf. 3 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Låt mig först av allt instämma i det som Carl Bildt sade om Tyskland. Jag har inte mycket att tillägga; jag tyckte att han formulerade sig väl på den punkten. Att vi någon gång skulle få uppleva ett enat Tyskland anade vi väl – om vi inte hade gjort det förr – när Berlinmuren föll för ett knappt år sedan. Att det skulle gå så fort som det har gjort tror jag inte någon vågade tro ens då.

Det nya Tyskland kommer naturligtvis att betyda mycket för Sverige, påverka oss på olika sätt. Men det har också redan haft en mycket påtaglig effekt på den svenska debatten. Berlinmurens fall och Tysklands enande har enligt min mening betytt mer än någonting annat när det gällt att påverka Europadebatten i Sverige. Successivt och en aning motsträvigt har socialdemokraterna så småningom kommit fram till att det nu är önskvärt att Sverige blir fullvärdig medlem i EG. Jag läste Ingvar Carlssons tal på den socialdemokratiska partikongressen och tyckte att det var glädjande positivt i de avsnitt som berörde Europa.

Tysklands enande kommer också att betyda mycket för den svenska miljön. Man kanske t.o.m. skulle kunna gå så långt som att säga att ingen åtgärd av miljöpolitisk karaktär är viktigare än Tysklands enande. Det forna Östtyskland svarar nämligen för en mycket stor del av de försurande utsläpp som faller ned över Sverige och försurar svenska skogar och svenska sjöar. Kärnkraftverket i Greifswald är långt farligare och innebär en långt större risk för Sverige än någon av de svenska reaktorerna.

Det är oklart om det i Östtyskland har funnits en vilja att åtgärda dessa problem. Även om viljan har funnits, har inte förmågan och resurserna funnits. Kommunismen har utarmat de östeuropeiska folken, och utvecklingen där visar hur fel det är att ställa demokrati, marknadsekonomi och välfärd mot miljön. Allt detta är tvärtom en förutsättning för en radikal miljöpolitik, och i och med Tysklands enande finns det hopp för en radikal miljöpolitik också i det forna Östtyskland.

Herr talman! Det finns i den svenska ekonomin för närvarande en hel del krissymptom. Krisen i Mellersta Östern är förvisso en bidragande faktor, men det är inte den avgörande orsaken. Viktigare är att svårigheterna är hemmagjorda. Det är den svenska pris- och löneutvecklingen under hela 1980-talet som ligger bakom den situation som vi nu befinner oss i.

Regeringen har ett mycket stort ansvar för detta: felbedömningen våren 1988 då ekonomin borde ha stramats åt, överhettningen som man tillät fortgå alldeles för länge, den alltför glättade bilden som gavs i valrörelsen år 1988 då man ställde ut löften om reformer som inte behövde finansieras, försummelsen att ta itu med de många strukturproblemen – skatterna, offentlig sektor och utbildningssystemet. På några områden har åtgärder vidtagits, men alldeles för sent. Inte minst har regeringen haft en övertro på inkomstpolitik, att det skulle gå att övertala arbetsmarknadens parter att träffa avtal på en låg nivå och på det sättet hålla tillbaka lönekostnadsökningarna. Allt detta kan vi beklaga, men det är för sent att ändra på det. Nu måste vi blicka framåt och se till vilken ekonomisk politik som skall föras från nu och framåt, givet att situationen är som den är.

Herr talman! Jag tycker att det har skett en tillnyktring i regeringens eko-

nomiska politik. Det är alltför sent men naturligtvis ändå mycket välkommet. Skattereformen är det viktigaste uttrycket för detta och den ekonomiskpolitiska uppgörelsen i våras är ett annat. Den senare håller fortfarande bra. Det finns ingen anledning att lägga om politiken i en mer expansiv riktning. Allan Larssons klarspråk i olika sammanhang, inte minst på den socialdemokratiska partikongressen, är välgörande. Det tycks, herr talman, som om den mannen har en ganska välprogrammerad hjärna, och det är inte utan att man känner en viss avund.

Valrörelsen år 1991 kommer att vara avgörande. Skattereformen i förening med den dämpning som nu sker av den svenska ekonomin innebär att vi har en engångschans att växla ner i löneökningstakten i Sverige från en orealistiskt och orimligt hög nivå till någonting mer i takt med de länder som vi skall konkurrera med.

Jag såg häromdagen på Rapport i TV där man redovisade en SIFO-undersökning i vilken man frågat människor om de var beredda att avstå från löneökningar år 1991. Det var mindre än hälften som sade ja. Men när man tillade: "Är du beredd att avstå löneökningar om andra gör det?" var det mer än två tredjedelar som svarade ja.

Jag tycker att detta visar att det är värdefullt med en samordning av löneavtalen inför 1991 om man skall klara nedväxlingen. Jag vill därför gärna ge mitt stöd till de vädjanden som regeringen har gjort till arbetsmarknadens parter om att utnyttja Bertil Rehnbergs förhandlingskommission så att vi får lägre löneökningar nästa år.

Regeringen bör alltså enligt min uppfattning ligga still i stabiliseringspolitiken. Men detta hindrar inte att det är viktigt att ge andra signaler om t.ex. energin och den offentliga sektorn. När det gäller energipolitiken är detta naturligtvis allra viktigast för den eltunga industrin. Men det är inget tvivel om att det betyder oerhört mycket för humöret över huvud taget inom det svenska näringslivet.

Ett första steg mot en rimligare energipolitik har nu tagits i och med att målet att avstänga kärnkraftsreaktorer redan år 1995 har givits upp. Detta har skapat utrymme för samtal med bl.a. folkpartiet. Vi får se vad de samtalen kan leda fram till. Det är naturligtvis inte nu läge att skapa några ytterligare låsningar, men låt mig ändå redovisa några av folkpartiets utgångspunkter inför de förestående samtalen.

En utgångspunkt är att vi inte nu skall binda oss för några nya årtal. Då skulle vi snart vara tillbaka i precis samma situation som nu. En annan är att det är viktigt med åtgärder för att stimulera utveckling av alternativen. Men det är också viktigt att dessa på några områden, framför allt när det gäller bioenergin, föregås av en ordentlig probleminventering så att vi inte bara öser ut hundratals miljoner utan att få någonting tillbaka.

Det är angeläget att använda 90-talet till fördjupade studier av långsiktiga energisystem inkl. den utveckling som nu pågår internationellt. Sverige kan inom några år vara en del av en Europamarknad på elområdet.

Det är också viktigt att analysera de möjliga målkonflikter som kan finnas inte bara i perspektivet fram till mitten av 90-talet utan även i ett mycket längre perspektiv fram till år 2010.

Ett annat område på vilket det behövs tydliga signaler från regeringen är

den offentliga sektorn. Det pågår, som alla kan se, en kamp inom socialdemokratin mellan reformister och traditionalister där traditionalisterna av allt att döma fortfarande har ett ganska starkt övertag.

För folkpartiets del är det viktigt att ge människor mer valuta för skattepengarna. Det innebär både att genom konkurrens effektivisera verksamheten inom den offentliga sektorn och inom hela den sociala tjänstesektorn och att ge människor större valfrihet, inte bara mellan offentliga alternativ utan också mellan offentliga och enskilda.

Vi får ofta från socialdemokraterna höra att detta med valfrihet är onödigt. Det är ju vi politiker som styr, och vi lyssnar naturligtvis till människor. Man säger t.o.m. ibland från socialdemokratiskt håll att människor inte vill ha valfrihet, och det finns i synnerhet ingen efterfrågan på enskilda alternativ.

Jag fick häromdagen ett mycket bra exempel på motsatsen när jag besökte Martinaskolan som ligger i Bergsjön i Göteborg. Martinaskolan är en Waldorfskola med en nystartad förstaklass nu i höst. I motsats till vad som är fallet med andra Waldorfskolor hoppas man kunna finansiera den med kommunala och statliga medel, eftersom den drivs som ett föräldrakooperativ, och därmed slippa att ta ut föräldraavgifter. Det intressanta är att det i den här klassen med 13 barn finns 7 som är barn till ensamstående mödrar och 6 som är barn till invandrare. Det är alltså inte på något sätt en överklass, som har valt ett enskilt alternativ framför de till buds stående kommunala alternativen, utan det är i hög grad fråga om mycket vanliga människor. Valfriheten är till för dem och inte för eliten. Detta kommer att bli en huvudfråga i valet. De borgerliga partierna är faktiskt mer överens på den här punkten än vad man är inom socialdemokraterna, och detta är skäl nog för att byta regering i Sverige.

Herr talman! På den socialdemokratiska partikongressen sade Ingvar Carlsson att han såg fram emot en hård strid om "rätten till arbete – till det goda arbetet, om rätten till trygghet, om en rättvis fördelning och en god miljö". Ingvar Carlssons huvudproblem är knappast att han kommer att bli särskilt mycket motsagd på dessa punkter utan snarare hur han skall kunna övertyga väljarna om att socialdemokraternas egen politik stämmer med parollerna och de mål som socialdemokraterna har satt upp.

Att arbetstillfällen nu är hotade beror i hög grad på den ekonomiska politik som regeringen själv har bedrivit. Jag har redan berört detta.

Vad betyder rätten till trygghet för de småbarnsföräldrar som inte får någon barnomsorg därför att regeringens barnomsorgspolitik har kapsejsat eller för de sjuka människor som nästa år inte kommer att få någon sjukvård därför att regeringen har varit för snål i de s.k. Dagmarförhandlingarna med landstingen? Vad betyder rättvis fördelning när människor i det glömda Sverige ständigt försummas och de handikappade inte fick mer än ett enda ord i gårdagens regeringsförklaring – det var en organisationsfråga –, när allt fler flyktingar avvisas från våra gränser och när det är fattiga människor i u-länder som skall betala det svenska östbiståndet? Vad betyder god miljö när regeringen försummar naturvården och alltmer öppet talar om att offra de orörda Norrlandsälvarna? Det är verkligen inte någon lätt uppgift som Ingvar Carlsson har. Jag avundas honom inte den uppgiften.

Herr talman! Nu har vi ett valår framför oss. Det finns fler osäkra väljare än någonsin. Det är självklart att det innebär frestelser för partier att lova runt även om de sedan kommer att hålla tunt. Lars Gyllensten skrev en mycket pessimistisk artikel i Dagens Nyheter för ett par veckor sedan. Han skrev: "Man kan gripas av misströstan om en demokrati över huvud taget kan fungera med en annan moral än en lättköpt ---". "Varje marknadsföring, som siktar till breda konsumentkategorier, frestas att sänka nivån på sitt utbud, så att det skall tillfredsställa minsta gemensamma nämnare hos dem vars gunst man söker."

Det fanns mycket i Gyllenstens artikel som jag opponerar mig emot. Men på den punkten tycker jag att han har en poäng. Inte minst med valrörelsen 1988 fortfarande i gott minne är det lätt att instämma med honom.

Socialdemokratin har inte skytt några medel för att få sitta kvar. Löftet under valrörelsen om att inte höja momsen förbyttes bara några månader senare i ett förslag om höjd moms. Löften om en bättre naturvård, skriftligen avgivna till Svenska naturskyddsföreningen, övergav man omedelbart efter valet. En del kanske minns Lars Ernestams debatt här i riksdagen med Birgitta Dahl, där han frågade när löftena skulle förverkligas. Han fick svaret: "Valet är över nu, Lars Ernestam."

Vidare har vi löftet om full behovstäckning i barnomsorgen till 1991, som först reducerades till en målsättning och som nu inte kommer att nås. Det är det oåterkalleliga löftet om kärnkraften som har återkallats. Vi har löften om reformer som skulle genomföras utan att vara finansierade och där verkligheten har tvingat socialdemokraterna att överge dem. Löftet om att löntagarfonderna var det sista steget som inte skulle följas av några fler är nu också på väg att överges.

En del löftesbrott har förvisso varit klok politik, men moraliskt är det naturligtvis förkastligt att göra som socialdemokraterna har gjort. Allan Larsson låter tuff när han talar. Men så lät faktiskt, om någon minns det, Kjell-Olof Feldt också före valet 1988 – åtminstone på våren 1988. Men i valrörelsen tvingades Kjell-Olof Feldt att på det mest förnedrande sätt gå ut och säga att hans strama linje på våren 1988 bara hade varit ett tankefel.

Detta har föranlett den förre finansministern att delge oss en del av sina tankar i en artikel i Dagens Nyheter där han recenserade en biografi över den amerikanske presidenten Lyndon Johnson. I slutet av recensionen kommer han även in på de förhållanden som råder i Sverige. Han frågar om makt, erövrad med bedrägliga eller olagliga metoder, kan legitimeras om den används för goda ändamål. Kjell-Olof Feldt erkänner att han i yngre dagar kanske hade svarat ja på den frågan men att han nu har tänkt om. Problemet med ändamålet-helgar-medlen-filosofin är, skriver Kjell-Olof Feldt, särskilt om den praktiseras med framgång, att man har en benägenhet att bli alltmer tolerant mot ändamålets vikt, så långt t.o.m. att det reduceras till att gälla själva maktinnehavet. Förtroendet för partier kan undergrävas på olika sätt, säger Kjell-Olof Feldt. Ett är naturligtvis dålig maktutövning. Men ett ändå säkrare sätt att förlora väljarnas förtroende är att försöka lura och manipulera dem, skriver Kjell-Olof Feldt.

Detta är en självkritik som måste svida hårt hos socialdemokraterna.

Man kan naturligtvis fråga sig om socialdemokraterna har sämre moral än

andra. Nej, det är inte nödvändigtvis så. Men makten har korrumperat. Det kunde ha drabbat också andra.

För ett demokratiskt politiskt parti borde det viktiga inte vara att vinna valet utan hur man vinner det, skriver Feldt.

Herr talman! Jag kan inte annat än instämma, och jag hoppas att Feldts tankar skall lända också andra till eftertanke inför det val som nu förestår.

Anf. 4 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! I natt har våra södra grannfolk blivit en nation. Varken murar eller ridåer av järn kunde i längden hejda människors längtan efter frihet, demokrati och återförening.

På näthinnan har bilderna från förra hösten naglat sig fast. Tiotusentals östtyskar flydde springande sitt land. I fjol, natten till den första oktoberonsdagen 1989, övernattade 5 000 människor under bar himmel utanför västtyska ambassadbyggnaden i Prag. Ett mycket stort antal var barn – på väg mot en oviss, men ljusnande framtid. Vi minns också bilderna från Leipzig, marscherna för frihet, kväll efter kväll, med ett rakt och tydligt budskap: "Vi vill stanna här, och vi vill ha reformer." Människans unika resurser kommer till sin fulla rätt först då friheten och demokratin än vunnen.

Den 3 oktober 1990 kommer att gå till historien som en fredens dag. Andra världskriget har fått ännu en slutpunkt. Men den här dagen är ingen slutpunkt – den är början till något nytt. Nu har Europas folk förutsättningar att på allvar påbörja uppbyggnadsarbetet av ett helt, nytt och öppet Europa där fria folk och nationer samverkar och ingen skall kunna säga att nationer har spelat ut sin roll i vår värld, där en hållbar utveckling skall vara självklar, liksom också respekt för livet i naturen, ett Europa där vi kan börja tro på verklig avspänning. Låt mig gärna när det gäller förhoppningarna understryka vad som framgår av regeringsdeklarationen: förhoppningen att de baltiska republikerna skall nå självständighet i Helsingforsdeklarationens anda och enligt dess bestämmelser.

För några dagar sedan deltog jag i Europarådets höstsession, liksom en del andra i denna församling. Det var en unik session. I den ingick också ett möte med parlamentariker från den europeiska säkerhetskonferensens länderkrets, dvs. hela Europa, utom Albanien, men jämte Nordamerika. Mötet gav röst åt den parlamentariska opinionen inför ESK-toppmötet i Paris omkring den 20 november. Debatten var en enda stor manifestation av det alleuropeiska perspektivet, dvs. att inte bygga nya gränser i vår världsdel, att inte isolera stater, att vara medveten om de misstag som begåtts i det avseendet i vår världsdel tidigare. Det var visionen om ett avtal för gemensam säkerhet i Europa som präglade debatten och nödvändigheten att denna utveckling är förankrad också i berörda parlament. Detta skall inte enbart upplevas som en angelägenhet för ländernas regeringar. Det handlar om att förankra det i folkopinionen.

Mot bakgrund av regeringens uttalande om Europafrågan som en viktig samarbetsfråga för riksdagens partier vill jag erinra om ett tidigare riksdagsuttalande i utrikesutskottets betänkande 1987/88:24, gemensamt för centern, folkpartiet, moderaterna och socialdemokraterna och som ingår i platt-

formen för förhandlingarna med Europeiska gemenskapen om ett EES-avtal: "Öppenheten i det västeuropeiska samarbetet är viktig för Sverige. Integrationsarbetet får inte leda till att Västeuropa reser murar mot omvärlden. För Sverige är det därför en utgångspunkt att Europa inte är liktydigt med EG och den västeuropeiska integrationen inte är det enda målet för våra strävanden. Sverige önskar se ett närmare samarbete mellan Europas östra och västra delar." Uttalandet antogs av riksdagen i maj 1988.

Händelseutvecklingen därefter i Öst- och Centraleuropa har *ökat, inte minskat*, betydelsen och aktualiteten i detta uttalande. För centern uppfattas det som förpliktande. Vi utgår från att det uppfattas så också av övriga partier.

Det har blivit dyrt att leva i Sverige, alltför dyrt. Många människor måste använda hela sin inkomst till det för dagen nödvändigaste: mat, boende, arbetsresor. Det blir allt tuffare dagar i väntan på lönen – människor ringer och undrar hur vi i riksdagen har tänkt oss att vardagsekonomin skall gå ihop.

Sverige håller på att bli ett av jordens dyraste länder att leva i.

Den politik som socialdemokraterna kallade den tredje vägen har i själva verket blivit en klyftornas och koncentrationens politik. Den har skapat spänningar mellan människor, grupper, regioner och landsändar. Några har kunnat göra "stora klipp" och vaknar nu upp i en verklighet med stora lån utan säkerhet.

Andra har varken kunnat göra klipp eller ens kompensera sig för kostnadsutvecklingen. Nu, när den stora skattereformen skall betalas, läggs sten på börda. Effekten av att skattereformen skall finansieras genom mervärdeskatter på nödvändig konsumtion – ca 15 miljarder kronor – blir att många människor med låga och normala inkomster tvingas betala skattesänkningar som främst kommer höginkomsttagare till del.

Många pensionärer kommer inte alls att få del av skattesänkningen 1991. Deras pensioner är alltför låga. Men de kommer i allra högsta grad att få vara med och betala notan för skattereformen, i form av ökade levnadskostnader. Det är inte rimligt.

Redan 1990 kan vi märka hur barnfamiljer med måttliga inkomster och låginkomsttagare kommer i kläm. De får inga skattesänkningar som räcker till för att kompensera pris- och hyreshöjningar. I kombination med ökande bensin- och resekostnader står allt fler inför det konkreta hotet att tvingas flytta, att tvingas bryta upp från den dyra nyproducerade lägenheten eller från villan. Frågan är då: Flytta vart? Eller: Var finns en rimlig bostad till ett rimligt pris? Vi kan påminna oss att i Stockholmsregionen väntar 160 000 människor i bostadskön.

Centern deltog i skatteöverläggningarna, men när socialdemokrater och folkpartister gjorde upp om den nu gällande finansieringen valde vi att presentera en annan finansieringsväg. Vi står fast vid vårt förslag. Centern vill göra skattereformen till ett verktyg för att fördela rättvist, och därför vill vi ha lägre moms på livets nödtorft.

Vi vill ha låg skatt på boende, på mat, på resor och även på turism – i annat fall motverkar skattereformen sitt eget syfte. I stället väljer vi högre punktskatter på sådan miljöskadlig energi såsom olja- kol och uran, som vi vill minska användningen av.

På så sätt gör vi vardagsekonomin lättare för de allra flesta. På så vis låter vi skatte- och energipolitik gå hand i hand samtidigt som det ger den miljövänliga energin en chans. Det är en ekvation som går ihop och som ger en rättvis fördelning av välfärden, nya jobb och framtidsutsikter för hela landet.

Men fakta är att framför oss ligger politiskt beslutade kostnadsökningar: dubblad moms på byggen och ny, hög moms på resor med tåg, buss, båt och flyg.

Fakta är också: hög räntenivå och en snabbare kostnadsutveckling än i våra konkurrentländer – mätt i konsumentprisindex 11,1 % på tolv månader. Orderingång och investeringar har försämrats kraftigt och försäljningen till utlandet avtar. Konjunkturen viker och flera industriorter drabbas. Underskottet i bytesbalansen är alarmerande stort, och det ökar.

Oron och krigshoten i Mellersta Östern späder nu på prisstegringarna ytterligare. De hemmagjorda ekonomiska problemen förvärras av händelserna i vår omvärld. Läget är ett annat och allvarligare än då riksdagen före sommaren samlades till beslut om skatter och ekonomisk politik.

Låt mig starkt betona nödvändigheten av att regeringen inte deltar som part i de kommande avtalsförhandlingarna. Därför är Rehnbergkommissionen ett viktigt instrument. I sin rapport från i förrgår understryker Rehnbergkommissionen hur allvarlig situationen är. Den skriver bl.a.: "--- om inte kostnadsinflationen hejdas, blir det en utdragen och plågsam process som leder till hög arbetslöshet och sjunkande reallöner --- det kan komma att röra sig om en djup stagnation under avsevärd tid."

Totalt sett innebär skattereformen ökat konsumentprisindex med cirka fyra procentenheter i år och ungefär lika mycket nästa år.

En skattereform utan rättvis fördelning leder ofelbart till krav på kompensation i form av ökade bidrag och ökade löner. Finansieringen av skattereformen är därför i rådande konjunkturläge inflationsdrivande. Det medför en ytterligare försämring av Sveriges relativa kostnadsläge och av konkurrenskraften. Beslutet att höja momsen på hotell- och restaurangtjänster skadar också ekonomin genom ett försämrat turistnetto i bytesbalansen. Svenskar turistar mer utomlands och utländska turister flyr Sverige, vilket nu har bekräftats av statistiken. I båda fallen är det av kostnadsskäl. Detta är samhällsekonomiskt dumt.

I detta läge föreslår vi i centern en radikal kursändring. Det är tid för besinning. Vi måste dämpa kostnadsutvecklingen, annars kan vi aldrig dämpa lönekraven. Vi måste sätta stopp för kostnadsspiralen, och då måste vi börja med kostnaderna för det som ingen har råd att mista: maten, bostaden, resorna till och från jobbet.

Det är dags för uppvaknande och omprövning. Centern begärde i går i en partimotion till riksdagen en omprövning av skattereformens finansiering i vad avser mervärdesbeskattningens principiella utformning, momsen på energi inkl. bensin och andra drivmedel samt momsen på persontransporter.

Efter det vi har fått uppleva de senaste månaderna hoppas vi i centern att det skall finnas en riksdagsmajoritet för en omprövning i dessa delar. Det är dags att lägga prestige åt sidan och ge utrymme för en finansiering av skattereformen som dämpar kostnadsutvecklingen och minskar riskerna för en snabbt ökande arbetslöshet i Sverige.

Den socialdemokratiska oförmågan att slå in på rätt väg i miljöpolitiken inger oro. Det är långsiktigt allvarligt om regeringspartiet sätter vår generations ödesfråga på undantag. Därför går centern nu till förnyad offensiv på miljö- och energiområdet.

Vi måste utveckla en ny livsstil som tar hänsyn till naturen. Om vi använder kunskapen rätt, kan vi utveckla välfärden utan att förstöra miljön. Som jag så många gånger har sagt är ekologi och ekonomi inte skilda åt. Ekologi och ekonomi är två sidor av samma sak. Det är inte fråga *om* vi får betala notan utan *vem* som skall betala, dessutom *när* och *hur*.

Därför ställer vi krav på bl.a ett miljövänligt energisystem, där energin används effektivare, där fjärrvärmeverken eldas med biobränslen och där sol och vind har roller att spela.

Vårriksdagens beställning av en etanolsatsning måste expedieras. Vi har inte råd att misshushålla med den miljöresurs som jordbrukets åkermark utgör.

Nu är det dags att ta ansvaret för folkomröstningens besked. Det kräver politiska beslut. Nu skall svenska folkets beställning – kärnkraftsavvecklingen – fullföljas. Omställningen av energisystemet skall förverkligas enligt riksdagens målsättning från 1980/81 – som alla politiska partier står bakom – om ett "system grundat på uthålliga, helst förnybara och inhemska energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan". Det är nödvändigt för miljön och för politikens trovärdighet. Politik är viktigt och det gäller att i det här sammanhanget visa det. Med rätt medel kan det energipolitiska målet förverkligas. Hushållning, sparande och effektivitet måste dominera energipolitiken lika väl som den ekonomiska politiken. Det som hör framtiden till skall premieras. Därför skall det förnyelsebara utvecklas och kärnkraften avvecklas.

Barnen ger löften om framtiden. Därför måste vi rädda barnen och vara rädda om barnen. FNs barnkonvention kan då bli ett viktigt redskap. I krigshotets skugga, i det ockuperade Kuwait, pågår ett krig som drabbar barnen hårt. För tidigt födda barn slits ur kuvöserna och berövas sina livschanser – utrustningen skall skickas till Irak. Barn ställs mot barn i Saddam Husseins ohyggliga verklighet, där varken liv eller folkrätt respekteras. Sverige måste fortsätta att stå på barnens sida. Varhelst mänsklig värdighet och mänskliga rättigheter förtrampas måste illdåden med kraft fördömas.

Anf. 5 LARS WERNER (v):

Herr talman! I natt förenades Väst- och Östtyskland, eller rättare sagt: DDR uppgick i Förbundsrepubliken. Med viss rätt har det sagts att detta markerar slutet på både det varma och det kalla kriget. Sverige får nu en större och ännu mäktigare granne i söder. Vi uttrycker en stark förhoppning om att det förenade Tyskland kommer att bli en stabil och fredlig demokrati.

Två gånger under vårt sekel har förödande världskrig utgått från tysk mark. Tysklands delning efter andra världskriget var en följd av hitlerismens förbrytelser och sammanbrott. Nu hoppas vi att det förenade Tyskland utan murar skall spela en positiv roll för fortsatt avspänning i Europa.

Vårt parti kommer att försöka utveckla ett aktivt samarbete med alla krafter i det nya Tyskland som står för demokratiska fri- och rättigheter och företräder en framstegsvänlig politik. Vår förhoppning står till ett Tyskland som

präglas av arbetar-, freds- och miljörörelsens krafter, och inte av tyskt storkapital, dess reaktion och främlingsfientlighet.

Herr talman! Jag går nu över till svenska frågor. Med mindre än ett år kvar till nästa val upplever vi i dagsläget en politisk situation där mycket är nytt. Att opinionssiffror går upp och ner är i och för sig inte nytt. Men att ett regeringsparti ett år före val har 10–12 % lägre siffror i opinionsundersökningar än vid föregående val är ovanligt. Detta är sagt med all reservation för att opinionsundersökningar inte är val och att kanske rekordmånga människor i dag uttrycker osäkerhet om hur de skulle rösta om det vore val i dag.

Ett faktum är dock obestridligt: vi upplever en socialdemokrati i en ny situation. Den är ny framför allt därför att osäkerheten och otydligheten om vilken politik som skall föras märks. Den är ny därför att man nu väljer strategin, eller om det möjligen är taktiken, att till varje pris sitta kvar i regeringsställning, med stöd från ett eller flera borgerliga partier. Borta är talet om att "vi vägrar sitta i regeringsställning och administrera en sönderfallande ekonomi".

Jag uppfattade de orden som ett uttryck för en vilja att försvara socialdemokratisk politik, och om inte dess principer genomfördes ville regeringen inte sitta kvar. Det är naturligtvis ingen tillfällighet att gamla socialdemokrater säger: "Jag känner inte igen partiet." Jag säger detta utifrån erfarenheten att jag umgås med tillräckligt många socialdemokrater.

De säger det mot bakgrund av skatteuppgörelsen med folkpartiet, där tidigare paroller om ökad jämlikhet och rättvisa inte motsvaras av det torra utfallet från olika propositioner.

Jag tror att de säger det mot bakgrund av tvetydigheten i fråga om kärnkraftsavvecklingen, uppskjutandet av utbyggnaden av föräldraförsäkringen och förslaget att bygga en bro över Öresund. Utfästelserna om att partiet skall bli det största miljöpartiet har tyvärr manifesterats med beslut att bygga en bilbro över Öresund och en ökad satsning på bilismen, vilket inte imponerar på miljömedvetna, varken i dag eller om hundra år.

Jag tror att dessa människor säger det mot bakgrund av beslutet om kommunalt skattestopp, ställningstagandet i fråga om vapenexport, frågan om besök av kärnvapenbestyckade fartyg och ställningstagandet i JAS-frågan. Listan kan göras mycket längre.

Socialdemokraterna i regeringsställning har valt att som i skattefrågan göra upp med folkpartiet. Nu väljer man att söka göra upp med folkpartiet även i övriga ekonomiska frågor. Man gör det kanske framför allt i fråga om hur man skall skjuta på kärnkraftsavvecklingen och möjligen också i fråga om EG.

Jag vill ställa följande fråga till Ingvar Carlsson. Är det verkligen en långsiktig linje att ni skall regera med folkpartiet och Bengt Westerberg, han som nu vill hindra att AP-fonderna får bättre placeringsmöjligheter? Är det med folkpartiet och Westerberg ni skall regera för försenad kärnkraftsavveckling och för anpassning till EG?

I EG-frågan säger regeringen nu att neutraliteten inte sätter hinder i vägen för ett närmande till EG. Det kan ligga mycket i det. Men handlar verkligen förbehållen om svensk EG-anslutning bara om neutraliteten? Har rege-

ringen inga synpunkter på den odemokratiska uppbyggnaden av EG som organisation?

Vem bestämmer i EG? Fakta är ju att EG-parlamentet har obetydligt inflytande över de förslag som ställs och de beslut som fattas inom organisationen. Makten ligger hos tjänstemän, ministerråd och välorganiserade lobbygrupper. Det här är en del av vår kritik av det odemokratiska EG.

I april i år deklarerade regeringen att den tänkte inbjuda till överläggningar om kärnkraften. April gick, maj gick – ack, vad det gick. Vi gick och väntade. Vi hade förhoppningar om samtal. Vi hade framför allt förhoppningar om att en konkret energiplan äntligen skulle börja diskuteras. Sådana planer har man diskuterat i vårt grannland. Ännu i början av oktober har inga överläggningar förekommit. Vi har fått reda på att regeringen framöver skall sätta sig och förhandla med centern och folkpartiet.

Det är intressant att man skall förhandla med folkpartiet i fråga om kärnkraften. Hur ställer sig då folkpartiet i dag till kärnkraften? I den allmänpolitiska debatten i februari i år talade folkpartiledaren om politisk moral. Han hamrade in att det inom politiken ofta var så att "målkonflikter förnekas, sanningar förtigs". Ja, det förekommer också inom näringslivet. Han byggde upp bilden att politiker vill människor väl, "men alltför ofta leder denna välvilja till hyckleri".

Det är i och för sig intressanta resonemang, även om detta borde röra fler områden än politiken. Men välvilja kan också ha perspektiv. Vänsterpartiets välvilja är att utan partiegoism ta ställning för de svaga i samhället. Det är vårt perspektiv när vi försvarar maktlösa och kräver vidgad demokrati.

Bengt Westerberg uttalade sig, i samma tal som om politisk moral, om koldioxidtaket. Bengt Westerberg var, så sent som i februari i år, skeptisk till att koldioxidtaket skulle klaras. Han sade: "Med en tillväxt på strax över 2 % per år kommer det enligt dessa beräkningar inte vara möjligt att klara koldioxidmålet."

I höst har Bengt Westerberg hänvisat till *nödvändigheten* av att klara koldioxidmålet. Nu använder Westerberg koldioxidmålet som sitt främsta argument mot en kärnkraftsavveckling.

Är detta politisk moral? I våras var koldioxidmålet ett mål som knappt skulle nås. I höst, denna politiska höst, är koldioxidmålet det främsta argumentet mot avveckling av kärnkraften. Hur kan dessa åsiktsförändringar komma sig? Är det därför att sanningens minut börjar närma sig, att allt fler människor kräver en plan? Nu, då det är dags för moraliska politiker att ta ansvar för beslut fattade i folkomröstning och riksdag – då visar folkpartiledaren en annan och ny övertygelse.

Jag kanske har tolkat folkpartiledaren fel. Kanske finns det en förklaring till, en hemlig ritning, som förklarar, hur detta pussel av koldioxidmål, avveckling, moral och motstridiga besked passar ihop.

Det finns dock en annan passus i Westerbergs februarital som inte kan missförstås: "En del hävdar att om vi bara behåller kärnkraften några år extra så skall vi klara målet att inte öka koldioxidutsläppen. Det är inte sant."

Detta yttrande lämnar inget utrymme för tolkningar. Att vi behåller kärnkraften medför inte att vi klarar koldioxidmålet. Det har också vi sagt. Det

krävs helt andra insatser och åtgärder, bl.a. mot bilismen. Men i debattartiklar i höst argumenterar Bengt Westerberg mycket bekvämt tvärtom: Kärnkraften skall behållas för att koldioxidmålet skall klaras. Även här är det återigen nya åsikter på gång. Jag tycker att man har rätt att vara ganska kritisk mot detta spel med opinionen, där det samtidigt talas om moral och vår framtida energipolitik. Alla energiaktörer talar om behovet av besked. Folkpartiet och moderaterna talar om behovet av att vänta.

I regeringsförklaringen och tidigare under partikongressen har regeringen mångordigt talat om återhållsamhet i lönekraven precis som om alla satt i samma båt. Och det är naturligtvis klädsamt att som finansministern gå ut och deklarera att för hans egen och statsrådens del behöver lönen inte höjas. Det är ju lätt att säga när man har en lön på den nivån. Detta kunde ju gälla även riksdagsmännen.

Det är också bra att de direktörer som har tillfrågats har blivit medvetna om att hålla igen sina höga löner. De flesta tillfrågade direktörer tjänar ju många gånger lika mycket som 30–40 löntagare tillsammans.

Jag menar att det är bra att man vill räta upp svensk ekonomi. Det vill säkert alla. Men dessa människor ser ju sina extrema höglöner och sitt försprång som höjden av rättvisa och vill behålla detta försprång. De kräver att löntagarna skall svara för ekonomin. Jag vill bara peka på att löneskillnaderna inte är rättvisa, och dessa överdrivna inkomstskillnader kommer att bestå. De som i dag tjänar 11 000–12 000 kr. i månaden ser att deras skattesänkning vid nyår i hög grad kommer att ätas upp av höjda boendekostnader, inte minst i storstäderna där boendekostnaderna är det kanske största problemet. Därför kan ett stopp för höjda löner inte gälla generellt. Det kan vara naturligt för de högavlönade men inte för låginkomsttagare och medelinkomsttagare.

Frågan om den svenska ekonomin diskuteras av många. Den beskrivs t.ex. av TCO-ekonomerna med att arbetslösheten fortfarande är låg, att sysselsättningen ökar, att investeringarna är stora och att bostadsbyggandet ökar. Men samtidigt finns det varningssignaler. Vakanserna minskar, varslen ökar, orderingången minskar och kapacitetsutnyttjandet sjunker. Allt detta är fall från en mycket hög nivå.

Professor Walter Korpi skriver i Aftonbladet: "Den som ett bra tag gått för fullt har svårt att ytterligare öka takten."

Om man har dessa olika utgångspunkter blir jämförelser svåra att göra. Gemensamt för de exempel som jag har tagit upp är att utmålandet av Sverige som ett land i akut kris är överdrivet.

Herr talman! Det kommunala skattestoppet är en av de frågor som kommer att diskuteras mycket i höst, därför att det kommer att innebära att nödvändiga utgifter betalas med nedskärningar på andra områden. Kultur kommer att ställas mot vård, kollektivtrafik kommer att ställas mot omsorg, och förebyggande verksamheter inom alla områden kommer att skäras ned. Detta skulle vi kunna föra en lång debatt om, och det kommer vi nog att göra i olika sammanhang.

Min fråga är emellertid: Är regeringen beredd att medverka till att vård och omsorg på något sätt undantas från det kommunala skattestoppet?

Herr talman! Till sist vill jag säga följande: Jag anser, precis som i våras,

att det här i kammaren finns förutsättningar för en annan regeringspolitik än den som nu signaleras, nämligen en regeringspolitik som bygger på rättvisa och solidaritet med de svagaste grupperna i samhället. Men jag menar att detta samtidigt utesluter en samverkan med folkpartiet och/eller moderaterna.

Anf. 6 ÅSA DOMEIJ (mp):

Herr talman! Minns ni de stolta parollerna i miljövalet 1988? Minns ni uttryck som t.ex.: Numera är miljön arbetarrörelsens viktigaste fråga? Minns ni det heliga löftet om det oåterkalleliga beslutet att börja avveckla kärnkraften 1995?

Valet 1988 dominerades av miljöfrågorna. Chansen fanns att majoriteten av riksdagspolitikerna, efter valet, skulle ta väljarnas reaktion på allvar och sätta miljöfrågorna i centrum av politiken. Chansen fanns att Sverige skulle få en framåtsyftande energipolitik, efter år av stolta deklarationer, snömos och floskler.

Samma sak kan vi läsa om i den nya regeringsförklaringen. Den är också bara kryddad med lösa formuleringar och lösa löften, till intet förpliktigande. Här och där har den kryddats med kombinationer av ord som kan låta seriösa men som det inte ligger något som helst politiskt allvar bakom. Jag skall ge ett exempel. I regeringsförklaringen står det att 90-talets uppgift är att ställa om till en ekologiskt uthållig livsform. Inte ens vi i miljöpartiet de gröna påstår att en sådan omställning skulle vara möjlig under en så kort tidsperiod, trots att vi står för en radikal politik som sätter miljö- och naturresursfrågorna i centrum. I ett samhälle där vi lever på ett ekologiskt hållbart sätt kan bara miljöanpassade och förnyelsebara energikällor användas, alltså varken olja, kol, naturgas eller uran. I vårt energipolitiska förslag har vi presenterat en avvecklingsplan för 85 % av de fossila bränslena under 25 år. Att klara av en sådan kraftig förändring av energiförsörjningssystemet på tio år skulle vi aldrig kunna tänka oss. Detta säger jag bara för att visa på att det som står i regeringsförklaringen inte kan tas på allvar om man läser vad som verkligen står i den.

Den socialdemokratiska kongressen var en uppvisning i masslakt av bra miljömotioner. Man bestämde sig för att en bro till Danmark bör byggas – och på köpet bestämde man sig för att ytterligare sabotera chanserna för bokskogen att överleva i ett av de områden som är värst drabbade av miljöförstöring i landet. De fjällnära skogarna, som samtliga partier före valet lovade att skydda med en naturvårdsgräns, sveks av sossar och moderater gemensamt i riksdagen. Just nu ligger en urvattnad proposition på riksdagens bord.

Skattereformen hade kunnat innebära en rejäl omfördelning mellan skatt på mänskligt arbete och skatt på energi, med betydligt högre skatt på energi och lägre på arbete. Ett förändrat skattesystem i den riktningen hade kunnat bli en hörnsten i en ny miljö- och energipolitik, genom att det skulle skapa rejäla incitament till bättre resurshushållning, och hade kunnat förtjäna beteckningen "århundradets reform".

Men från riksdagsmajoritetens sida har det aldrig funnits något intresse av att satsa på ny teknik och effektivisera energianvändningen. Under i stort

sett hela 80-talet tillät regeringen oljepriset att sjunka, trots löftet om att hålla oljepriset uppe för att ge alternativen en chans. Satsningarna på alternativa energiformer försvann, liksom de kommunala energirådgivarna. Stora investeringar i direktverkande el gjordes under 80-talet, trots linje 2:s löfte om motsatsen. Kärleken till kärnkraften som teknisk lösning har förblindat många sossar, moderater och folkpartister och förhindrat nytänkande och tro på ny teknik.

Myten om det direkta sambandet mellan förbrukning av energi och naturresurser och välstånd lever och frodas och styr dessutom de politiska besluten. Myten lever trots att vi i vår närhet kan studera ett gigantiskt fullskaleexperiment som har totalkvaddat. I öst har man verkligen visat att det går att göra av med massor av naturresurser utan att få ut speciellt mycket nytta. Så blir fallet om man använder resurserna på ett tillräckligt ineffektivt sätt.

Sovjet har t.ex. en energiförbrukning som är högre än Storbritanniens, men trots detta kan man inte påstå att Sovjet får ut mer nytta per person av sin förbrukning av naturresurser.

Tron på att hög energiförbrukning automatiskt ger välstånd är falsk. Även om läget inte är lika extremt i Sverige som när det gäller de värsta skräckexemplen, befinner vi oss långt ifrån en effektiv energianvändning. Om den bästa teknik som finns i dag användes, skulle elförbrukningen bara vara hälften så stor.

Ingvar Carlsson säger i regeringsförklaringen att kärnkraften skall vara avvecklad till år 2010. Men det gamla löftet om att börja avveckla 1995 har strukits.

Hur kan regeringen sätta sig i förhandlingar med folkpartiet och samtidigt hålla fast vid linjen med avveckling till år 2010? Hur kan man förhandla med ett parti som är så ryggradslöst att det frångått såväl linje 2:s linje med avveckling till år 2010 som sin egen partilinje med krav på förbud för kärnkraft efter år 2010? Det logiska måste ju vara att regeringen – varför inte statsministern här i dag – avbryter sonderingarna med folkpartiet och i stället väljer att diskutera frågan med de riksdagspartier som klart säger sig vilja avveckla kärnkraften.

Förklaringen är naturligtvis att starka krafter i regeringen vill stoppa kärnkraftsavvecklingen. Men egentligen tror väl ingen att de som förespråkar en sentida avveckling av kärnkraften, de som påstår att det är svårt att avveckla två reaktorer i mitten av 1990-talet, över huvud taget vill avveckla. Det är givetvis mycket enklare att börja avvecklingen i tid om man skall bli klar med avvecklingen till år 2010.

Det är bara litet bekvämare att vänta tio år till med nästa energipolitiska svek. Och alldeles särskilt enkelt är det om de som styr Sverige om tio år inte har så viktiga poster i dag. De som bestämmer i dag kommer ju kanske då inte att ha så viktiga poster längre. År 2010, det år då kärnkraften skall vara avvecklad, kommer statsministern själv att vara 76 år.

I stället för att presentera konkreta, framåtsyftande förslag på miljöområdet väljer statsministern att på vanligt socialdemokratiskt manér framställa Sverige som något slags moralisk världsmakt genom att säga: "Här är naturen bättre skyddad än i något annat modernt industriland."

Om miljösituationen är bättre i Sverige än i många andra europeiska län-

der, så inte beror det på en bra miljöpolitik eller bra miljölagstiftning. Förklaringen är i stället att Sverige är ett stort land med få människor. Det finns faktiskt storstäder i Europa som har fler invånare än hela Sverige!

I regeringsförklaringen talas om bättre skydd för hotade arter. Redan 1983 skrev Sverige på Bernkonventionen och förband sig därmed att skydda inte bara de hotade arterna utan också deras livsmiljöer. Ett sådant lagligt skydd finns redan i en del länder, t.ex. i Danmark och USA. Men i Sverige har regeringen fortfarande efter sju år inte lagt fram något lagförslag om skydd för hotade arter och deras livsmiljöer.

I regeringsförklaringen sägs vidare att kulturlandskapet skall berikas. Trots detta har riksdagen fattat ett jordbrukspolitiskt beslut i stort sett på regeringens förslag där endast 250 miljoner satsas på åtgärder på kulturlandskapet, även om naturvårdsverket har sagt att det behövs minst dubbelt så mycket för att rädda de allra värdefullaste biotoperna. Mängder av naturvårdsintresserade människor måste uppfatta regeringsförklaringen som ett stort och dåligt skämt.

Den bristande respekten för löften och batteriet av svek hotar friheten. Miljöförstöringen inskränker vår frihet att andas frisk luft, dricka rent vatten och äta mat utan rester av bekämpningsmedel. Bristen på miljöpolitik och långsiktigt tänkande undergräver friheten för kommande generationer, deras möjligheter att leva ett bra liv och utveckla sitt samhälle.

Friheten hotas också av en bristande respekt för ordens innehåll, bristande respekt för vad orden verkligen betyder och av bristande respekt för vikten av att hålla löften. Demokratin befinner sig i dag i kris. Och demokrati är en förutsättning för frihet. Alltför få människor i dag anser att politik är viktig och intressant. När löftesbrott blir regel i politiken minskar människors intresse än mer. Fler människor vänder politiken ryggen. Bevakningen av de politiska besluten blir sämre, och vi kan riskera att få sämre politiker. Utan ett politiskt intresse kan nämligen inte demokratin upprätthållas. Demokratin är skör och måste vårdas. En viktig del av ansvaret ligger på oss politiker. Men Ingvar Carlsson vägrar att inse problemet. Han konstaterar i stället lugnt i regeringsförklaringen att demokratin är "väl förankrad" i vårt land.

Den gröna synen på frihet innebär inte någon okomplicerad nyliberal variant, som att frihet helt enkelt är frånvaro av regleringar.

Vi i vårt land har inte rätt att inkräkta på friheten för kommande generationer och människor i u-länderna genom en misshushållning med resurser. Den gröna friheten innebär inte att ens frihet skall gå ut över någon annans.

EG-harmoniseringen offrar demokratin för att värna om konsumismen och varors frihet. I dag, då Östtyskland definitivt slukats av väst, har också den röda ideologin definitivt kapitulerat. Kommunismen försvinner, medan konsumismen stärker sina ställningar. Konsumismen leder till nya miljöproblem och till en övergång till en ny typ av planhushållning – den blå planhushållningen – där ett fåtal företag har tagit över makten på en monopoliserad marknad. I dag består inte längre den politiska striden i Europa och Sverige av striden blått mot rött. Rött är redan dött. Nu gäller striden grönt mot blått. Det behövs en stark grön motkraft i hela Europa för att ta upp kampen mot allt starkare blåa ideologier.

Sverige överlämnar en stor del av riksdagens befogenheter till en centraliserad och odemokratisk byråkrati i Bryssel, för att underlätta storföretagens möjligheter att flytta varor och kapital. Det blir svårt eller omöjligt att stoppa import av varor som har tillverkats med metoder som inte är tillåtna i det egna landet. Tillverkningen riskerar att flytta till de länder som har de lägsta kraven, t.ex. vad gäller miljö och säkerhet.

Men alla dessa människor som är för ett svenskt inträde i EG, de som längtar efter och hoppas på ett svenskt medlemskap, vad längtar de efter, vad tror de på och vad vet de om EG? Jag tror att de längtar efter större kulturellt utbyte och mer personlig frihet med bättre möjligheter att resa, studera och arbeta i andra länder. Trots allt tal om ökad frihet leder utvecklingen i Europa i dag också till att gränser stängs, även om vi i dag kan vara glada för att en gräns har försvunnit. Flyktingpolitiken skärps. Östeuropéer ges inte samma rätt att resa i väst som västeuropéer. Jag skulle vilja fråga er alla som företräder de olika politiska partierna: Är ni beredda att arbeta aktivt för att människor från öststaterna skall ges samma rätt att resa i Sverige som människorna från Västeuropa, t.ex. vad gäller visum?

Den gröna friheten skiljer på människans frihet och varuhandelns frihet. Vi vill arbeta för ett brett demokratiskt samarbete där hela Europa ingår. Vi vill arbeta för en gemensam miljölagstiftning på miniminivå, med ett europeiskt tillsynsorgan och en miljödomstol, där även miljöorganisationer har talerätt. Vi vill arbeta för en gemensam arbetsmarknad för allt fler länder och för att öka människors frihet och det kulturella utbytet. Sverige bör redan nu ta initiativ till att skapa en gemensam arbetsmarknad med både EG, EFTA-länderna, de baltiska staterna och Polen. Så snabbt som möjligt bör samarbetet utökas till att gälla hela Europa. En långsiktig vision måste vara att alla människor i världen skall ha rätt att bosätta sig var de vill. För dem som väljer att arbeta i Sverige skall naturligtvis svensk arbetslagstiftning gälla, och när vi väljer att arbeta i andra länder skall vi följa den lagstiftning som gäller där.

Till sist vill jag ställa en fråga till Ingvar Carlsson. Det finns någonting väldigt positivt i regeringsförklaringen. Det står nämligen att miljölagstiftningen skall utgå från vad som är nödvändigt för miljö och hälsa. Det är ett miljölöfte som ni socialdemokrater inte har svikit, åtminstone inte ännu. Ni har en chans att uppfylla det löftet i det fortsatta arbetet med miljölagstiftningen. Innebär detta att ni kommer att arbeta för att miljökvalitetsnormer införs i miljölagstiftningen?

Anf. 7 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! I måndags kom jag tillbaka från New York och det barntoppmöte som ägde rum där i slutet av förra veckan och i söndags. I mötet deltog 71 stats- och regeringschefer för att diskutera vad som måste göras mot bakgrund av att det i världen varje dag dör 40 000 barn. Många av dem skulle kunna räddas till livet med relativt måttliga insatser av de resurser och med hjälp av den kunskap som redan finns i världen.

Sverige är en av initiativtagarna, och jag överdriver inte om jag säger att Sverige också varit det land som kanske starkast har bidragit i förberedelsearbetet och vid utarbetandet av deklarationen. Därför är det märkligt att

höra Carl Bildt säga här, att Sverige håller på att marginaliseras. Jag tror faktiskt att vi står starkare i den internationella opinionen än kanske någonsin tidigare, beroende på de insatser vi gör för att lösa globala och europeiska problem. Jag förstår uppriktigt sagt inte att denna svartmålning och nedvärdering av det egna landet från Carl Bildt ständigt upprepas. Han gör det naturligtvis för att komma åt det socialdemokratiska partiet, som sitter i regeringsställning.

Samma dag som jag återvände från New York möttes jag av Expressens förstasida med texten: "Vi har det bäst i hela världen." En vetenskaplig utredning slår fast: "Svenska barn mår bäst i världen."

Efter att ha lyssnat till inläggen här från oppositionsledarna kan det kanske ändå vara nyttigt att påminnas om hur bra vi har det i Sverige. Om debatten hyfsades något, skulle vi kanske alla må litet bättre också efter debatten.

Det borde kanske också få oss att bli litet misstänksamma mot politiker och andra som påstår att allt är så uselt i vårt land. Om barnen har det bra och det vetenskapligt konstateras att de svenska barnen har det kanske allra bäst i världen, då är det ett gott bevis på att det över huvud taget är ganska bra ställt i det svenska samhället.

När Carl Bildt vill göra 80-talet till ett så uselt årtionde vill jag med några siffror konstatera följande.

Det budgetunderskott som uppgick till 30 % av vår totala produktion är borta. Vi investerar i dag på ett år lika mycket som det tog oss två borgerliga år att investera i industrin. Vi har fördubblat vår export till omvärlden. Den privata konsumtionen har ökat med 100 miljarder kronor, vilket översatt till mer begripliga siffror innebär plus 27 000 kronor per hushåll.

Herr talman! De förändringar som nu sker i vår omvärld – avspänningen mellan stormakterna, det ökade samarbetet i Västeuropa och demokratiseringen i Östeuropa – inger också hopp inför framtiden.

I dag, när de båda tyska staterna förenas, försvinner ett av de främsta uttrycken för den misstro och de motsättningar som delat Europa under efterkrigstiden.

Samtidigt visar Iraks brutala ockupation av Kuwait hur bräcklig freden är. Det räcker inte att vi bryter ned motsättningarna i Europa. Det måste också skapas stabilare förhållanden i den övriga världen. Den aktiva roll som FN nu spelar under den allt allvarligare Mellanösternkrisen inger trots allt hopp.

Jag vill också gärna säga att våra tankar under den här krisen varje dag går till de svenskar som mot sin vilja hålls kvar i Bagdad. Den svenska regeringen fortsätter att göra allt, fortsätter att använda alla kanaler för att dessa svenskar skall kunna lämna Irak och komma hem till sina familjer. Våra möjligheter att agera är ingalunda uttömda, och våra ansträngningar – det vill jag försäkra kammarens ledamöter och andra som lyssnar – kommer att fortsätta till dess att vi har lyckats.

I går presenterades regeringsförklaringen. Den redovisar regeringens planer ett år framåt. De borgerliga kommentarerna har inte oväntat blivit: Ja, det är en kraftlös regering; det är ett innehållslöst dokument.

Låt mig då vara väldigt konkret och konstatera vad vi – "denna kraftlösa regering" – utträttat sedan den förra regeringsförklaringen avgavs.

Förra hösten deklarerade jag att den svenska regeringen var beredd att

verka för att Sverige skulle kunna delta i EGs inre marknad på alla samhällsområden där detta är förenligt med neutralitetspolitiken. Där stod vi då. Nu är avgörande förhandlingar i full gång mellan EFTA och EG om ett EES-avtal. Och, Carl Bildt, en medlemskapsansökan kan inte ersätta detta EES-avtal. Det är samtliga initierade överens om, och man är överens om att det är viktigt och riktigt att satsa all kraft på detta avtal. Det har den svenska regeringen gjort, och vi har lyckats trots de dystra spådomar som inte minst Carl Bildt har ägnat sig åt.

I regeringsförklaringen för ett år sedan aviserade jag också att regeringen var beredd att tidigarelägga betydande delar av skattereformen. Så har också skett genom uppgörelsen med folkpartiet. Skattereformen i dess helhet genomförs den 1 januari 1991.

Vi har påbörjat en omfattande decentralisering av hela skolan. Redan i höst framläggs en proposition, där vi föreslår en halvering av den statliga skoladministrationen. Detta är inte ett "simpelt namnbyte" som Carl Bildt ville göra det till. Det betyder avbyråkratisering. Besluten flyttas ned till lokala skolpolitiker, skolledare och lärare. Det betyder också att vi frigör 100 milj. kr., som nu kan satsas på utbildningens kvalitet.

Vi har lagt om livsmedelspolitiken mot ett livskraftigare och miljövänligare jordbruk och för bättre och billigare mat. Vi har utvecklat 90-talets regionalpolitik och näringspolitik. Vi har också påbörjat en förnyelse av hela arbetslivet – dåliga arbetsmiljöer skall bort, och arbetsskadade skall kunna få rehabilitering. Arbetslivsfonden, som inrättats i år, disponerar 15 miljarder kronor för detta arbete.

Vi förändrar och förnyar också de stora och viktiga socialförsäkringssystemen i riktning mot ökad flexibilitet och bättre utnyttjande, med målet att få ned ohälsotalen med två dagar under ett år och med tio dagar under fem år. Det betyder sammantaget oerhörda välfärdsvinster för tiotusentals människor.

Detta är några exempel på vad regeringen har uträttat enbart under det senaste året. Sanningen är ju att vi förbättrar och effektiviserar på praktiskt taget varje samhällsområde för att skapa goda förutsättningar för tillväxt och välfärd under 90-talet.

Då säger oppositionen: Ja, men regeringen, och framför allt det socialdemokratiska partiet, är så splittrade och har därför inga förutsättningar att ta itu med framtidens problem. Samtidigt kritiserade man i går regeringsdeklarationen för att vi tog upp förslag om samverkan med andra partier. Det skulle vara ett uttryck för svaghet hos socialdemokratin.

Vad var det jag sade i regeringsdeklarationen? Jo, att vi tycker att det är naturligt att vi tar strid på många områden, men att det på vissa områden är viktigt för landet med samverkan över partigränserna. Och jag nämnde tre områden: energin, Europa och försvaret.

Detta angrips alltså som en svaghet – att vi från socialdemokratins sida deklarerar denna beredskap till samverkan. Bengt Westerberg beskriver det som SOS, alltså någon sorts sjönödsförklaring. Ja, ibland kan angrepp på en politisk motståndare bli oerhört avslöjande för angriparen. Om man har den här inställningen – att beredskap till samarbete och kompromisser är en svaghet – så förstår jag att det borgerliga samarbetet ser ut som det gör. Har

man den inställningen, är det klart att man inte anstränger sig ett ögonblick för att vi skall kunna ta ett gemensamt ansvar.

Bengt Westerberg har sagt att man så småningom behöver byta besättning på den här båten, som är i sjönöd. Ja, möjligheten fanns i februari, i samband med regeringskrisen. Men vad hände då, när regeringsskutan stod där? Det var ju så, herr talman, att de borgerliga ville ha var sin båt, som kunde gå åt var sitt håll. Folkpartiet ville navigera fritt, Olof Johansson ville gå mot Grönland, och Carl Bildt i sin ubåt ville omedelbart gå i undervattensläge från den politiska ytan, dyka så långt ner som möjligt och gömma sig. Han ville helst vara borta under resten av 90-talet, om jag har förstått det rätt, för då skall det bli det stökiga årtiondet, och då vill inte moderaterna vara i närheten av ytan och de stormar som råder. De vill ligga och trycka i någon djup ficka, enligt känt politiskt mönster.

Carl Bildt har också sagt att sällan har så många varit osams så mycket under så lång tid som arbetarrörelsen. Nu sades detta inför moderata valarbetare, inte någon mot Carl Bildt särskilt kritisk publik. Men det var väl ändå litet vågat, med hänsyn till att Carl Bildt är oppositionsledare. Under den veckan hade socialdemokratin sin kongress. Vi hade våra debatter, vi fattade våra beslut, och vi hade också voteringar. Nu har vi dem redovisade, och på vissa punkter har vi redovisat att vi har ett förhandlingsutrymme. Men hur står det till inom borgerligheten? Vilka voteringar har ni haft i dessa frågor? Vilka möjligheter har ni haft att komma fram till en gemensam uppfattning? Jag konstaterar att när det gäller att vara splittrad ligger den svenska borgerligheten i den absoluta frontlinjen. Ni har alltid varit där, ni är där i dag och ni kommer att vara där också i 1991 års valrörelse. Jag försäkrar att det var ett något oförsiktigt uttalande av Carl Bildt.

Hur skulle det ha sett ut i dag, herr talman, om Carl Bildt inte hade beordrat dykning snabbast möjligt, dvs. om Carl Bildt hade äntrat skutan och vi hade fått en borgerlig regering? Ja, det är en intressant tanke. Låt oss ta några av de tunga frågor som vi har haft att behandla under den här perioden.

Frågan om bron över Öresund har varit uppe till debatt här i dag. Hur hade det blivit med den frågan om vi haft en borgerlig regering? Hade det blivit ett beslut om fast förbindelse, som Carl Bildt vill, eller icke ett beslut, som centern vill?

Energin har också diskuterats här. Vi har nu möjligheter att förhandla fram en trepartiuppgörelse, och vi skall göra vad vi kan för att åstadkomma den. Vi tror att det är bra för landet. Men vad hade hänt med energipolitiken med Carl Bildt i ledningen för landet? Carl Bildt sade ju själv att det inte gick att bilda regering, framför allt på grund av energipolitiken. Det var faktiskt vad Carl Bildt uttalade. Carl Bildt har här chansen att tala om vad en borgerlig energipolitik skulle innebära, eftersom han använde så oerhört starka ord mot socialdemokratin, när vi ändå skall ta ett ansvar för att sy ihop den här frågan.

Och tag skattereformen! Jag har i fyra stora debatter i denna kammare ställt den enkla frågan: Kommer moderaterna, om det blir borgerlig majoritet, att riva upp skattereformen – ja eller nej? Det borde väl ändå i denna så avgörande fråga vara möjligt för Carl Bildt, som är så talför i den här talar-

stolen, att svara ja eller nej på den frågan. Nu ställer jag den i den femte debatten, och jag försäkrar att jag kommer att upprepa denna fråga fram till den 15 september nästa år, eller till dess jag får svar. Jag hoppas att jag skall kunna få det här i dag.

Hade Carl Bildt kunnat ena borgerligheten om en Europapolitik? Carl Bildt nedvärderar hela tiden regeringens insatser och säger att vi borde ha gått mycket snabbare fram, att vi borde ha agerat mycket handlingskraftigare. Men hur hade Carl Bildt fått med sig centern på en sådan linje?

Ett ESK-avtal kan aldrig göra Sverige till mer än en randstat i det nya Europa, sade Carl Bildt. Det är ett typiskt exempel på en sådan nedvärdering av en insats som nu är utomordentligt viktig. Har man den inställningen tror jag att det blir mycket svårt att engagera sig med den kraft som är nödvändig för att driva frågan – och jag vill påstå att jag har gjort det i allra högsta grad, inte minst genom att besöka nästan samtliga EG-huvudstäder.

Och vilken familjepolitik skulle vi ha fått om de borgerliga hade trätt till i början av det här året? Var hade vi då stått när det gäller barnbidragen, föräldraförsäkringen och barnomsorgen?

De borgerliga kan naturligtvis glädja sig åt goda opinionssiffror. Men det är ju faktiskt med hjälp av oförenliga ståndpunkter. På dessa fem områden, som man inte kan tänka bort, redovisas olika – och ibland diametralt motsatta – uppfattningar.

Då vill jag säga några ord till Bengt Westerberg, som talade mycket moraliskt och mycket anklagande mot socialdemokratin om löftesbrott. Jag ställer gärna upp på en genomgång av 80-talet, av våra löften och hur vi har uppfyllt dem. På flertalet områden har vi inte bara uppfyllt de löften vi har ställt – och vi tog över ett land med mycket stora problem 1982. Vi har på många områden dessutom nått längre än vad vi har utlovat.

Att då utifrån några punkter, bl.a. en där vi har en uppgörelse med folkpartiet – det var ett absolut krav från folkpartiets sida att vi på den punkten skulle ge upp löftet – attackera oss på det sätt som Bengt Westerberg gjorde här, tycker jag inte är så särskilt moraliskt högtstående heller, och framför allt inte, herr talman, om man inför 1988 års val sade följande: "Vi går fram med tre olika förslag, tre olika program för de borgerliga partierna, och vinner vi valet, sätter vi oss ned efteråt och diskuterar oss fram till en lösning." Därmed har man alltså varit beredd att systematiskt, på punkt efter punkt, gå ifrån de besked som man hade gett väljarna.

Har man den inställningen att man före valet kan säga att man skall bilda en trepartiregering, men direkt efter valet kan gå ifrån de besked som de olika partierna har givit, menar jag att man inte har så oerhört stor anledning att slå sig för bröstet.

Herr talman! Jag har tyvärr med den tid som nu står till mitt förfogande inte möjlighet att, som jag hade hoppats, komma in på den ekonomiska politiken, utan jag har använt min inledning till att bemöta den kritik som har riktats mot oss. Jag hoppas att jag skall kunna komma in på den ekonomiska politiken och ytterligare en del av de 18 frågor som ställdes till mig bara i inledningarna. Det kommer säkert flera.

Jag vill dock konstatera att Carl Bildt fortfarande agerar för fortsatt opposition, medan jag försöker ta ett ansvar som gör det möjligt för socialdemo-

kratin att fortsätta i regeringsställning. Det är inte oviktigt om ett politiskt parti prioriterar att till varje pris opponera eller om det låter sitt politiska handlande i någon mån präglas av att man också skall ta ansvar. Trots det som har sagts från oppositionsföreträdarnas sida här i dag vill jag påstå att detta är, har varit och under 90-talet kommer att vara ett grundläggande inslag i socialdemokratisk politik.

Anf. 8 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Låt mig innan jag går in på det som statsministern sade bara instämma i det som både Bengt Westerberg och Åsa Domeij tidigare framhöll från denna talarstol angående den politiska moralen och vad det som har inträffat i socialdemokratins kärnkraftshantering under de senaste månaderna har betytt för människors respekt för politiken. Jag tror att det tyvärr har lett till att många har sagt att politik bara är ett spel – löften och ord betyder ingenting, man bara svänger sig. Det drabbar socialdemokratin, men kan tyvärr också drabba tilltron till politiken i dess helhet.

Statsministern utnyttjade praktiskt taget hela sin tid till ett av sina standardanföranden angående borgerligheten. Det fanns i det han sade ingenting om socialdemokratisk politik för framtiden. Det fanns inte ett ord av medvetenhet om de problem som Sverige står inför. Jag är, Ingvar Carlsson, öppen för att diskutera detaljer i 1980-talets utveckling, men det centrala faktum är att man misslyckades med det som var kärnan i den tredje vägens ekonomiska politik – att förena låg inflation med hög sysselsättning – och att Sverige nu blivit ett land av stagnation, med stagnerande ekonomi och galopperande priser, och att detta nu håller på att leda oss in i en arbetslöshetskris.

Jag kommer ihåg att Ingvar Carlsson och andra socialdemokrater under valrörelserna 1985 och 1988 sade: Ni må tycka att vi socialdemokrater inte har klarat av så mycket annat, men den tredje vägens politik har minsann lyckats. Vi har säkrat sysselsättningen, vilket är socialdemokratins centrala uppgift.

Nu kommer varslen, arbetslösheten och krisen, och statsministern har över huvud taget ingenting att säga om det som han själv har betecknat som socialdemokratins viktigaste och mest avgörande politiska fråga.

80-talet var för svensk ekonomisk politik ett förlorat årtionde. Jag kommer att upprepa det vid varje tillfälle när jag får möjlighet till det. Man eliminerade budgetunderskottet genom en massiv ökning av skattetrycket – ja. Men investeringarna faller nu snabbt, statsministern. Exporten har förlorat marknadsandelar varje år sedan mitten av 1980-talet. Inflationslöner har vi haft varje år sedan 1982. Räknar man bort inflationens och skattehöjningarnas effekter på de löner som vi har fått, finner man att vi har fått praktiskt taget ingenting kvar i lönekuverten sedan 1982. Nu kommer krisen, och statsministern och andra inom socialdemokratin är helt tysta.

Man kan diskutera vilka som är de viktigaste uppgifterna för en regering. Det finns sådant som är mer eller mindre viktigt, men en regering som misslyckas med den ekonomiska politiken så grovt som den socialdemokratiska har gjort sedan 1982 har förverkat sitt förtroende och både sin rätt och sina möjligheter att fortsätta att styra landet. Det hade varit mera klädsamt om

statsministern hade varit intresserad av att gå in i en sakdiskussion om de ekonomiska problemen. Nu försöker han på något sätt att skylla den ekonomiska krisen på den borgerliga splittringen, eller hur man nu skall tyda det. Men här finns en underliggande kris, som man inte kan tala sig bort ifrån genom politiska piruetter.

Statsministern ställer ständigt samma fråga till mig angående skatterna. Jag brukar svara på ungefär samma sätt varje gång. Jag ser gärna att vi fortsätter med denna diskussion, för det ger mig en möjlighet att säga det igen. Vi kommer från moderat sida att fortsätta att lägga fram förslag om att sänka skatter och att minska skattetrycket. Vi vill mildra beskattningen av boendet, av sparandet och av företagandet. Vi vill sänka det totala skattetrycket i Sverige. Ifall statsministern anser att detta är att riva upp den heliga socialdemokratiska principen om att ha världens högsta skattetryck vill jag säga: Ja, den principen vill vi riva upp, och den måste också rivas upp, om vi skall klara Sveriges ekonomiska problem.

Statsministern var vidare litet irriterad över att jag om socialdemokratin sade: Sällan har så många varit så osams om så mycket under så lång tid. Han tillade att också vi på den borgerliga sidan har delade meningar. Ja visst har vi det. Men låt mig peka på en central fråga i de senaste månadernas debatt, där ni i arbetarrörelsen var djupt splittrade.

När LO går ut och kräver devalvering är det illa för landet och för tilltron för arbetarrörelsen och för socialdemokratin. Det blev ett tumult när så skedde, och så småningom satte regeringen kyrkan mitt i byn. Det var bra, men den typen av djupgående splittring i de allra mest centrala frågorna för landets välfärd är inte bra för Sveriges internationella trovärdighet.

Förvisso lyckades ni med alla voteringar och debatter – uppenbarligen felrefererade, enligt vad jag så småningom har förstått – uppnå enighet på vissa punkter. Den mest bedövande enighet som ni lyckades åstadkomma på den socialdemokratiska partikongressen var enigheten om att fördubbla avdragsrätten för fackföreningsavgifter. Ett imponerande bidrag till att lösa Sveriges ekonomiska problem!

Anf. 9 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Låt mig börja med Lars Werner, som ställde några frågor om energipolitiken. Det som jag sade i debatten i februari, vilket Lars Werner lätt kan kontrollera i protokollet, var att det inte räcker att behålla kärnkraften några år för att klara koldioxidmålet, utan att det därutöver också behövs bl.a. att vi försöker minska utsläppen från biltrafiken och att vi inte satsar på fossileldade bränslen utan på andra bränsleslag. Men självfallet underlättar det om vi har kvar kärnkraft ett tag till. Fram till 1995 är det inget tvivel om att kärnkraften är nödvändig för att vi skall kunna undvika ökade koldioxidutsläpp.

Det avgörande i det långa loppet är ju om det föreligger konflikter mellan de energipolitiska och miljöpolitiska och för all del också samhällsekonomiska mål som vi har satt upp och hur vi i så fall vill lösa de konflikterna. Det kunde vara intressant att höra Lars Werner redovisa hur ni inom vänsterpartiet vill lösa dessa konflikter, om det visar sig att det också i det längre

perspektivet finns sådana. Vilka mål är ni beredda att ge avkall på, om det föreligger målkonflikter under perioden fram till år 2010?

Olof Johansson fortsatte att kritisera skattereformen. Jag skall inte ha någon längre debatt med Olof Johansson om den saken. Men det som han säger om att vi skall sänka skatten på boende, turism, mat och resor tycker jag ändå är intressant. Den summa som centern vill sänka skatten med är ungefär 10 miljarder. De pengarna, säger man, skall tas ut på olja, kol och uran. Man kan lätt få det intrycket att människor skall slippa betala skatt. I stället skall något råmaterial beskattas som så att säga längtar efter att få betala skatt. Men någon skall ändå betala skatten på kol, olja och uran – jag höll på att säga kolja, som kanske också kan tas med som ett skattesubjekt i sammanhanget. Min fråga är:

Vem skall betala, så att vanliga människor, som får bära de skatter som socialdemokraterna och vi har kommit överens om, skyddas? Vilka är det alltså som skall straffas därför att vi är överens om att det behöver komma in lika mycket skatt för att finansiera skattereformen? Då är det också spännande att veta vilka det är som skall drabbas hårdare. Några miljoner människor – alla som bor, reser och äter – skall ju slippa undan skatt. Det skulle således vara intressant att höra Olof Johansson utveckla några synpunkter på detta.

Så till statsministern. Allt är bra, säger statsministern i sin sammanfattning. Men allt kan väl ändå inte vara riktigt bra när Sverige har så stora problem. Sverige har ju den lägsta tillväxten i Europa, den högsta inflationen, de största lönekostnadsökningarna osv. Det kan väl inte vara så, att allt detta har inträffat helt oberoende av den regering som vi har i det här landet och som ju ändå är ytterst ansvarig för den ekonomiska politiken.

Vi skall sänka ohälsotalet, säger Ingvar Carlsson. Det tycker jag är mycket bra. Jag håller tummarna och hoppas att regeringen lyckas åstadkomma detta. Man tycks t.o.m. ha sådan tur att någonting är på väg ner alldeles av sig självt, utan regeringens åtgärder, och det är mycket positivt. Men skälet till att det har blivit så nödvändigt att sänka ohälsotalet är ju att ni har drivit upp detta till en mycket hög nivå. Förtidspensionärerna är fler än någonsin. Arbetsskadeförsäkringen har fullkomligt exploderat från mitten av 1980-talet och fram till nu. Genom de sjukförsäkringsreformer som socialdemokraterna har genomdrivit har också antalet sjukskrivna ökat mycket kraftigt. Det är klart att det har blivit en nödvändighet att sänka ohälsotalet. Men detta har blivit nödvändigt *på grund av* den politik som regeringen har fört.

Är det något fel med samarbete? frågar Ingvar Carlsson. Nej, självfallet inte. Det är nästan fånigt att ställa frågan till mig, eftersom vi har haft ett så gott samarbete på flera områden. Jag hoppas att det blir mer samarbete i framtiden. Men det allvarliga är att vi inte vet vad regeringen vill. Jag talar om ett SOS från regeringen – May-day kanske passar bättre i det här sammanhanget. Men regeringen vet ju inte vad den vill. Regeringen skall inte förhandla utifrån någonting som innebär att vi vet var regeringen står.

Vad tycker regeringen om reklam-TV? Vad är regeringens linje? Det som den socialdemokratiska kongressen har beslutat är att regeringen skall få ett förhandlingsmandat.

Och vad tycker regeringen om energipolitiken? Det man beslutat är ett

förhandlingsmandat. Man har inte tagit ställning i några sakfrågor, utan man har sagt till regeringen, vilket kanske är klokt: Förhandla gärna och försök komma fram till en klok lösning som gör att vi får så litet splittring som möjligt i vårt eget parti.

Till sist, fru talman, något om det här med löften. Det är skillnad på olika löften. Det föreligger nämligen en oerhört stor skillnad när man, och då går man ut med helt ohållbara löften, fram till en valrörelse säger att reformer skall finansieras och man sedan i valrörelsens hetta säger: Nej, det behövs inte. Vi klarar oss utan finansiering. Då kan man tala om rent taktiska skäl, och det är sådant som är värt moraliskt klander.

Det är väldigt allvarligt när man går ut och säger att kärnkraften skall stängas av 1995 utan att effekterna därav analyserats för att sedan tvingas ge upp och frångå sin ambition. Det är bra att man har skjutit upp reformer. Vidare är det bra att man inte stänger av kärnkraften 1995. Men det var dumt att göra ett uttalande på den punkten.

Ännu värre är det att avge oseriösa löften som man aldrig tänkt förverkliga. Det gäller t.ex. på naturvårdsområdet. Man har ju gett Naturskyddsföreningen löften som man aldrig haft för avsikt att förverkliga. Man gick mot saker på våren 1988, och man gick mot samma saker så fort valet var över.

Detsamma gäller löntagarfonderna. Aldrig har ni innerst inne tänkt att de var "steget". Därför känner ni er nu fria att komma med nya förslag. Den typen av löften tycker jag faktiskt att man har rätt att moralisera över.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 10 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Bengt Westerberg var bra nära sanningen när han talade om sänkt skatt på kolja och höjd skatt på olja.

Jag tänker inte läsa upp hela motionen. Jag vet att Bengt Westerberg är noggrann även när han läser andras dokument. Det finns alltså en partimotion från i våras. Det handlar om fyra sidor och tabeller med alla siffror när det gäller vårt finansieringsalternativ.

Men debatten gäller egentligen en annan sak, som är nog så viktig. Det handlar om fördelningen. Jag har naturligtvis fäst mig vid att det står skrivet – det är då fråga om skatteutskottet – t.ex. när det gäller riksdagens beslut att man i samband med oförutsedda händelser är beredd att ompröva skattereformen, i varje fall delar av den. Den motiveringen användes för att avslå bl.a. våra och moderaternas förslag.

Nu har dock en oförutsedd händelse inträffat – för ni hade väl inte förutsett Saddam Husseins härjningar? Det här sätter ytterligare en press på kostnadsutvecklingen för vanligt folk. Ett av era huvudargument har ju varit breddad och lika moms på all konsumtion. Alla skall belastas lika. Inga pekpinnar får användas – det skulle vara förkastligt enligt dessa momsens generalister. Så ser alltså den grå teorin ut. Men verkligheten är annorlunda. En del måste konsumera hela sin inkomst därför att den är låg. Andra konsume-

rar inte allt och har således möjligheter att spara. Momsen slår alltså hårdast mot dem som inte kan spara, och därmed blir momsuttaget olika i förhållande till inkomsten.

Sedan nästa olikhet. De som har höga inkomster kan bättre hävda sig på arbetsmarknaden; detta känner vi till. De kan lättare kompensera sig för prisstegringar både när det gäller den indirekta skatteeffekten och vanlig s.k. underliggande inflation. Det borde vara en grund för låglönesatsningar i en avtalsrörelse, vilket bl.a. Stig Malm har framfört. Men då opponerar sig arbetsgivarna: ingen kompensation, ingen omfördelning utöver vad marknaden motiverar. Det betyder att den som har hög inkomst kan öka denna ytterligare. Dessutom blir det vinster genom marginalskattesänkning.

Om man inte har enhetlig moms straffbeskattas en del konsumtion medan annan subventioneras, säger momsgeneralisterna. Vi säger ju att maten, bostaden och möjligheterna att resa till jobbet är viktigare än t.ex. att man kan köpa tyngdlyftningsutrustning, som väl kräver mycket mat för att man skall kunna hantera den, eller parabolantenner. Och fortfarande tycker vi – maten behövs ju för att man skall kunna lyfta skrot och bostaden behövs för att man skall kunna se TV – att maten och bostaden är viktigare än sådana här tillbehör som en del har råd med. Även det minsta barn inser att momsgeneralisternas argument är till för dem som har valmöjligheter och tillräckligt höga inkomster.

Är det någon som tror att det finns konsumenter som väljer skivstång och parabol men avstår från mat och bostad eller att den som måste klara mat och hyra kan avstå från bilen för arbetsresor när det inte finns några alternativ? Sådant här aktualiseras av den kostnadsutveckling som vi har haft under senare tid och som beror på dels skattereformen, dels Mellanösternkrisen.

Med eftertryck vill jag konstatera att generell och lika moms, som också gäller nödvändig konsumtion, är orättvis. Den bidrar till att klyftorna ökar mellan låg- och höginkomsttagare samt mellan dem som kan kompensera sig på marknaden och dem som inte kan det. Därför är det bra när finansministern säger att lönetrappan skall sopas uppifrån. Men bakgrunden till det uttalandet är naturligtvis att så inte sker i dag. Det här handlar alltså i hög grad om fördelningspolitik.

Jag hoppas att Ingvar Carlsson, som utlovat, kommer tillbaka till den ekonomiska politiken och gärna också till fördelningspolitiken. Det är en viktig debatt för människorna med tanke på deras vardagsekonomi. Jag behöver nog inte beröra miljön och energifrågorna särskilt mycket. Statsministern var ju vänlig nog att i varje fall delvis redogöra för våra synpunkter.

Så till en annan sak. Det är naturligtvis fascinerande att lyssna till den här debatten, som ibland har karaktär av pajkastning mellan moderater och socialdemokrater. Ibland ger ni faktiskt intryck av att förutsätta varandra så mycket, att om inte den ena fanns, behövdes inte den andra heller.

Jag skulle inför den kommande valrörelsen vilja rekommendera att ni funderar ett ögonblick på flerpartisystemets villkor. Ni skall nu föra debatter tillsammans ute i kommunerna under tre fyra månader. Men vi vet att det finns en del saker som ni är hjärtligt överens om. Det är väl därför ni har lagt debatterna på kommunnivå. Jag tänker speciellt på det kommunala skattestoppet. Det kommer det säkert inte att bli någon debatt om.

Anf. 11 LARS WERNER (v) replik:

Fru talman! Bengt Westerberg har gjort många turer i fråga om kärnkraften och kärnkraftsavvecklingen under de senaste månaderna och har under de senaste veckorna accelererat. Jag vill erinra om att Bengt Westerberg den 24 september i en debattartikel i Aftonbladet skriver: Vårt mål är fortfarande att kärnkraften skall vara avvecklad år 2010. Fyra dagar senare har han en debattartikel i Svenska Dagbladet. Då är 2010 inte längre något självklart mål. Han säger: Vi vill över huvud taget inte diskutera några tider. Min fråga är: Bengt Westerberg, det har gått fyra dagar sedan dess, vilken är folkpartiets och Bengt Westerbergs uppfattning om det bortre strecket för kärnkraftsavvecklingen i dag?

Jag vill återkomma till en sak, som jag snuddade vid i inledningen. Jag ställde frågan till statsministern, om vård och omsorg inte kunde undantas från det kommunala skattestoppet. Jag ställde frågan mot bakgrund av att landstingens ekonomi under hela 80-talet har försämrats mycket kraftigt. Landstingsförbundet har beräknat att staten under åren 1982–1990 har dragit in 15,5 miljarder från landstingen. Detta innebär att landstingen nu går mot en mycket svår situation och man tvingas ta lån för att täcka driftkostnaderna.

Vad innebär den konkreta situationen för kommuner och framför allt landsting? Jo, den innebär med all säkerhet att det blir nedskärningar i vården. Den innebär högre taxor och nya avgifter. Tidigare avgiftsfria tjänster som mödra- och barnavård kan komma att beläggas med avgift. Likadant blir det för besök hos distriktssköterska, mammografiundersökningar och även förlossning. Tidigare har sådan sjukvård ansetts som så angelägen att den enskilde inte skulle behöva göra några ekonomiska överväganden i vårdsituationen. De tjänsterna kan komma att avgiftsbeläggas om det kommunala skattestoppet tillåts att verka. Jag vill upprepa frågan till Ingvar Carlsson: Är regeringen beredd att medverka till att vård och omsorg undantas från det kommunala skattestoppet?

Några ord till Carl Bildt. I en sådan här debatt diskuteras huvudsakligen regeringens politik; det ligger i sakens natur. Men jag tycker också att det är naturligt att ställa frågor om hur situationen skulle te sig om det största oppositionspartiets politik skulle vara gällande. Det kan ju gå så illa att ni hamnar i regeringsställning.

När Carl Bildt recenserar andra partier – det gör han alltid och det gör vi andra också – varför redovisar han inte de olika moderatförslagens effekter? Hur skulle det se ut med statsbidragen till kommunerna och vad skulle hända på energiområdet, om ni skulle ha regeringsmakten? Hur länge skulle ni skjuta på besluten om kärnkraftsavvecklingen? Kan ni ge ett årtal? Om ni skulle ha regeringsmakten, skulle ni då stoppa statsbidragen till skolorna och nedrusta dem? Ni vill sänka skatten och möjligen statsbidragen till skolorna, men samtidigt säger ni att ni vill ha en bättre skola. Hur går det ihop? Skulle ni stoppa statsbidragen till barnomsorgen? Ni säger att ni vill förbättra barnomsorgen, men ni vill skära ned statsbidragen. Hur skall ni då ta ansvar för att det skall kunna bli bättre? Skulle ni avskaffa utjämningsskatten mellan kommunerna, den s.k. Robin Hood-skatten? Det är den skatt som tas från de rika kommunerna och ges till de fattiga. Hur mycket skulle ni skära ned

Robin Hood-skatten? Hur mycket skulle ni höja avgifter och taxor i kronor räknat, ni som säger att ni vill sänka inflationen? Hur mycket skulle avgifterna stiga? Har ni något ansvar för en sådan politik som höjer taxor och avgifter i kommunerna? Skulle skolbarnen betala för skolmaten även i grundskolan?

Jag vill också ta upp en fråga som tyvärr diskuteras för litet. Det är frågan om arbetsmiljön. Om ni skulle få igenom era motioner, skulle det innebära att ni bidrar till att skjuta upp och försena åtgärder mot dåliga arbetsmiljöer genom att hävda att det egentligen inte finns några stora arbetsmiljöproblem. I en motion om arbetsmiljön hävdar ni att det är fel i statistiken. Det är för lätt att få en skada klassad som arbetsskada. Ni påstår också att det ökade antalet arbetsskador beror på att tidigare hemmafruar nu går ut på arbetsmarknaden. Tror ni att tidigare hemmafruar är immuna mot arbetsskador? Jag menar att detta tyder på att ni ägnar er åt verklighetsflykt. Människor skadas faktiskt på arbetsplatserna i dag. Det hjälper inte att blunda för damm, cancerframkallande ämnen och farliga ångor, som ni gör i moderata samlingspartiet. Ni har väl ändå hört talas om buller och högt tempo. Ni känner väl till förslitningsskador. Jag skulle vilja att Carl Bildt utvecklade detta litet, även om han har ont om tid i den här debatten.

Anf. 12 ÅSA DOMEIJ (mp) replik:

Fru talman! Jag måste säga att jag blir bekymrad när jag hör statsministern tala om regeringens handlingskraft. Vad är det egentligen han beskriver när han talar om handlingskraften? Jo, han beskriver de olika politiska sveken. Han skryter alltså över raden av svek. Det gör mig bekymrad. Var har vi hamnat i politiken om man i en debatt kan säga att vi är tuffa i vårt parti, vi kan minsann strunta i det vi har sagt tidigare?

Jag har aldrig varit med i den här typen av debatt tidigare, men jag blir litet trött av att höra på det ständiga talet om splittring inom borgerligheten. Det beror helt enkelt på att socialdemokraterna själva har valt modellen att försöka vara ett statsbärande parti och inrymma alla olika åsikter som finns i samhället inom det egna partiet. Det har också visat sig komplicerat. Ta som exempel alla människor inom socialdemokratin som är djupt engagerade i miljöfrågorna. De är grymt besvikna efter kongressen.

Jag skulle vilja komma tillbaka till frågan om österuropéers frihet och rätt att resa i Sverige. Jag tycker att det är synd att ingen av företrädarna för de andra politiska partierna, inte ens en sådan här dag när östtyskarna vad gäller visum m.m. får samma möjligheter som vi svenskar att resa, kan svara på om ni tycker att någon som kommer från Bukarest skall ha samma möjligheter som den som kommer från Berlin att resa i Sverige.

Den här frågan behandlades i våras i riksdagen. Den ställdes då inte lika konkret som jag ställer den nu. Det handlade mer om ett principuttalande för österuropéers lika rätt att resa i Sverige. Moderaterna ställde inte upp på den linjen. Jag skulle vilja fråga moderaterna och Carl Bildt: Vad betyder egentligen ert tal om mänsklig frihet, om den friheten bara skall gälla västeuropéer och inte österuropéer?

Jag måste också ställa en fråga till statsministern. Jag fick inte något svar på hur det ligger till med logiken i att ni i regeringsförklaringen klart säger

att ni vill avveckla kärnkraften till år 2010, samtidigt som ni väljer att förhandla med ett parti, folkpartiet, som har sagt att man kan tänka sig att skjuta upp avvecklingen och inte avveckla till år 2010. Det logiska måste vara att förhandla med de partier i riksdagen som verkligen vill avveckla kärnkraften.

I mitt inledningsanförande berörde jag frågan om vad den gröna friheten innebär. Jag sade att friheten för en person inte skall gå ut över någon annan människas frihet. Vi har ett typiskt exempel på det inom omsorgs- och utbildningssektorn. Dagens skola går ut på att ge alla exakt samma utbildning och exakt samma undervisning. Det kallar man för rättvisa. Tänk er en skola konstruerad för fiskar där både fåglar och fiskar skall lära sig simma på samma sätt och lika snabbt. Skolan är ett typiskt område där vi själva betydligt mer borde få välja vad vi vill lära oss. Vi borde också få välja vilken typ av skola vi vill gå i och vilken pedagogik som skall tillämpas.

Bengt Westerberg talade i sitt anförande om fristående skolor, och det tycker jag är en jätteviktig sak. Regeringen har i höst chansen till litet nytänkande i den proposition om statsbidragen till skolan som skall läggas fram för riksdagen. Låt mig fråga Ingvar Carlsson: Vad kommer med i den propositionen? Har ni tänkt om i frågan om de fristående skolorna, och vill ni ge dem samma möjligheter att verka som de vanliga kommunala skolorna?

Låt mig också säga några ord om barnomsorgen. Ett annat löfte från regeringen var att alla barn skulle få en plats i barnomsorgen senast år 1991. Nu har det visat sig att det löftet inte kommer att hållas. Men kanske finns det här möjligheter till en bredare politisk uppgörelse då regeringsförklaringen visar att en del positivt är på gång. Det gäller t.ex. satsningen på personalkooperativa dagis, något som vi i miljöpartiet verkligen välkomnar. Vi vill över huvud taget satsa på många nya former av barnomsorg utöver de vanliga kommunala daghemmen. Det kan vara att man själv tar hand om sina barn, och det kan som sagt vara föräldrakooperativ, som vi är speciellt positiva till.

Vi har lagt fram ett förslag om att man skall kunna få dagbarnvårdarlön för att ta hand om sitt eget barn. De borgerliga partierna har en annorlunda konstruktion i form av ett vårdnadsbidrag. Kanske finns det möjligheter för oss att diskutera med både de borgerliga partierna och socialdemokraterna och vänsterpartiet. Med vänsterpartiet kan vi kanske diskutera eftersom man just nu håller på att skriva om sitt partiprogram och det därför finns en viss flexibilitet i uppfattningarna. Med de borgerliga partierna kan vi kanske diskutera, eftersom de vill satsa på fler alternativ i barnomsorgen. Med socialdemokraterna kan vi kanske diskutera, eftersom vi ser en klar öppning i regeringsförklaringen och eftersom vi alla kan se att löftet om att ge alla barn en plats på dagis senast 1991 inte kommer att kunna hållas.

Så ett litet förslag. Kanske vi skulle ta initiativ till att tacka nej till lönehöjningar i höst. Bengt Westerberg sade att folk är beredda att avstå från lönehöjningar om de ser att också andra gör det. Vi här i riksdagen skulle kunna föregå med gott exempel.

Anf. 13 Statsminister INGVAR CARLSSON replik:

Fru talman! Låt mig börja med att besvara en av de frågor som Åsa Domeij inledningsvis ställde, nämligen om regeringen kommer att arbeta för att

kvalitetsnormer införs i miljölagstiftningen. Svaret är ja. Den frågan övervägs för närvarande av en kommitté i vilken Åsa Domeij ingår som ledamot. När kommittén lämnar sin första rapport kommer regeringen att ge tilläggsdirektiv.

Samtidigt måste jag faktiskt med viss skärpa protestera mot Åsa Domeijs senaste inlägg. Hon säger att det jag redovisade av handlingskraft från regeringen de senaste åren var samtliga frågor som handlade om svek mot tidigare ståndpunkter. Var i de åtgärderna låg sveket i EG-frågan? Var låg sveket när det gäller skolan? Var låg sveket när det gäller skattereformen? Var låg sveket när det gäller livsmedelspolitiken? Var låg sveket när det gäller att ta fram 15 miljarder till arbetsmiljön? Man skall inte ena sekunden stå här och tala om politikerförakt för att i nästa stund vara en av de främsta exponenterna och orsakerna till detta förakt. Det var faktiskt vad Åsa Domeij nyss gjorde sig skyldig till. Någon ordning på argumentationen måste det också vara i Sveriges riksdag.

Till Lars Werner vill jag säga, att tanken på att undanta vård och omsorg från det kommunala skattestoppet är orimlig och omöjlig. Har man ett kommunalt skattestopp, så har man det. Det går inte att göra undantag på det sätt som Lars Werner opportunistiskt antyder.

När Lars Werner i debatt efter debatt gör sig till förespråkare för löntagare genom att säga att vi skall höja de nominella löneökningarna, så är inte det ett sätt att företräda löntagarnas intressen. Vi har på tre år haft löneökningar på 28 %. Det är alltså inget fel på nivån på lönehöjningarna. Felet är att dessa höjningar inte leder till reallönehöjningar. Vi måste se till att få en lägre inflation. Det är det våra åtgärder skall inriktas på. Därmed är jag inne på den ekonomiska politiken.

Jag hade förberett ett anförande som innehöll ett långt avsnitt om den ekonomiska politiken. Hade jag hållit det anförandet hade jag inte kunnat svara på frågor som ställts och bemöta de påståenden som gjorts i debatten. Nu valde jag det senare för att tillmötesgå ledamöternas önskan. Men då klagar Carl Bildt bitterligen på att jag inte går in på den ekonomiska politiken. Riksdagen får faktiskt bestämma sig för om statsministern skall ha utrymme för att både kunna redovisa den politik som regeringen för och svara på frågor. Med den tid som enligt debattreglerna står till förfogande är det inte möjligt att klara båda sakerna. Jag skall nu redovisa den ekonomiska politik som vi vill föra.

Låt mig påminna om att det som avgör skattetrycket är de offentliga utgifterna. Man kan naturligtvis luras en tid genom att underbalansera budgeten, något som Carl Bildts parti medverkade till under sex år. Faktum är att de offentliga utgifternas andel av BNP under de år som moderaterna var med och styrde Sverige ökade från 57,7 % år 1977 till 66 % år 1982. Sedan 1982 har utgiftskvoten i stället sänkts från drygt 66 % till 62 %. Om vi dessutom i dag inte skulle belastas med utgifter för räntor på statsskulden, som i hög grad är resultatet av den borgerliga ekonomiska politiken, då skulle vi ha 60 miljarder mindre i statsutgifter. Det innebär, Carl Bildt, att vi skulle kunna sänka – lyssna noga nu – momsen från 25 % till 15 %. Det vore någonting att erbjuda svenska folket. Där måste vi börja vårt budgetarbete i höst. Utan räntorna på den borgerliga statsskulden skulle vi haft helt andra möjligheter.

I sitt första inlägg påstod Olof Johansson att skattereformen för med sig att låginkomsttagarna får betala höginkomsttagarnas skattesänkning. Det är fel, vilket också LOs utredning klart visar. Det är också fel när Olof Johansson ger intryck av att stora pensionärsgrupper inte skulle få fördelar av skattereformen och de åtgärder som vi i övrigt vidtar för pensionärerna.

Det är likaså fel, fru talman, att som Carl Bildt påstå att Sverige halkar efter. Om vi jämför tillväxten i Sverige med tillväxten i de sju rikaste länderna i världen – det är rimligt, och Sverige tillhör ett av dem – så finner vi att Sverige ligger på tredje plats. Bara USA och Canada kommer före. Därmed har jag inte sagt att vi inte har problem. Vi har tvärtom anledning att vara oroade. Det var en av de saker som jag hade tänkt säga i mitt inledningsanförande. Vi har anledning att vara oroade över att tillväxten i den svenska ekonomin har varit för låg de senaste två åren. Vi skall se upp med riskerna för en ökad arbetslöshet. Vi har påpekat att 1991 kommer att bli ett avgörande år.

Även när det gäller arbetslösheten skall det vara vissa proportioner. När Carl Bildt vill göra den svenska arbetslöshetsnivån till ett bevis på misslyckad socialdemokratisk politik, ber jag att få erinra om att Danmark med en borgerlig regering har 8 % arbetslöshet, att Storbritannien har 6 % arbetslöshet och Västtyskland 7 % arbetslöshet. Sverige hade med en borgerlig regering 3,3 % arbetslöshet år 1982. Arbetslösheten är nu nere i 1,5 %. Ungdomsarbetslösheten i London är för närvarande 25 %, 26 % i New York och bara 1,1 % i Stockholm.

Så när Carl Bildt vill försöka göra arbetslösheten till en belastning för socialdemokratisk politik, är de försöken dömda att misslyckas. Men kampen mot arbetslöshet kan inte vinnas en gång för alla. Den måste ständigt föras, och det är därför som vi nu, på grund av arbetslösheten i vår omvärld och eget för högt kostnadsläge, är beredda att gå in och vidta åtgärder.

Vi redovisar att vi nu har ett utomordentligt tillfälle att göra detta under 1991, då skattereformen som socialdemokraterna och folkpartiet genomförde ändå kommer att ge löntagarna en betydande förstärkning av köpkraften.

Sedan skulle jag vilja knyta an till diskussionen om familjepolitiken. Det hade varit bra om jag på någon punkt hade fått svar på någon enstaka fråga som jag ställde. Moderaternas men delvis också centerns förslag i fråga om skattereformen och familjepolitiken innebär ett dråpslag mot hela barnomsorgen och ett dråpslag mot praktiskt taget alla kvinnor här i landet. För kvinnor som har två barn eller fler och som tjänar mindre än 160 000 kronor om året skulle det med moderaternas politik faktiskt bli direkt olönsamt att arbeta.

Kom ihåg det, kammarledamöter, nästa gång moderaterna säger att det måste löna sig att arbeta! Det gäller inte kvinnor med små barn.

Och tala om att skapa marginaleffekter och att försvåra för småbarnsföräldrar att kombinera arbete och familj! Tala om att undervärdera det arbete som kvinnor utför!

Jag skulle vilja säga ett par ord också till Bengt Westerberg. Som ett exempel på löftesbrott som inte var acceptabelt använde Bengt Westerberg löntagarfonderna. Dessutom anförde Bengt Westerberg som exempel att jag

skulle ha sagt i valrörelsen att vi inte behövde finansiera de nya reformerna. Jo, visst måste vi göra det.

Vad jag sade i valrörelsen var att vi hittills under alla år sedan vi återtog regeringsmakten fått ägna oss åt att beta av underskottet som de borgerliga skapade. Nu är situationen den att vi har fått en balanserad budget, och då kan vi använda ökade inkomster för att finansiera åtgärder som föräldraförsäkringen.

Vi hade den åtgärden finansierad i budgeten. Bengt Westerberg vet mycket väl att det var av helt andra skäl som den lyftes ut. Kalla det konjunkturpolitiska skäl, kalla det att det var en del av uppgörelsen med folkpartiet.

Och så detta med löntagarfonderna. Det handlar faktiskt om att ge AP-fonderna en friare placeringsrätt, för att förbättra avkastningen och för att ge pensionärerna en säkrare pension. Det handlar inte om några nya löntagarfonder.

Det kommer att fattas 20 miljarder kronor per år på nittiotalets svenska aktiemarknad, pengar som behövs. AP-fonderna skulle här kunna göra en god insats för svensk industri. Industriförbundets direktör Per-Martin Meyerson säger att det är hög tid att avpolitisera och avdramatisera AP-fonderna. Sparandet i pensionsfonderna behövs.

Därför är icke detta någonting som har med löftesbrott att göra, utan det har med pensionärernas standard att göra, och det har att göra med våra svenska företags möjlighet att konkurrera.

Anf. 14 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Först till Åsa Domeij om gränserna i Europa. Visst delar jag visionen om ett Europa där vi kan riva så många gränser som möjligt, men vi måste ta det steg för steg. Andra går snabbare fram än Sverige.

Åsa Domeij sade att östtyskarna nu får nya möjligheter, samma som vi svenskar. Nej, det är fel. De f.d. östtyska medborgarna har i natt blivit medborgare i EG. De har större möjligheter att resa fritt i detta Europa än vad vi som svenskar har.

Sedan till Lars Werner. Jag är ledsen att jag inte hinner besvara frågorna. Större delen av dem besvaras i våra partimotioner. Jag skall be att få äran att överlämna ett dedicerat exemplar under eftermiddagen.

Så till statsministern, som beklagar sig huvudsakligen över kammarens fördelning av tid. Låt mig erinra om att det som statsministern inledde med var ett standardanförande om borgerlig splittring, ingenting annat. Det var bara det han talade om. Det var gammal skåpmat av allra mest känt snitt. Han vill dölja den ekonomiska krisen. Så tvingades han i alla fall till att säga något om den, och vad blev det då? Jo, nya undanflykter.

Faktum är att skattetrycket har ökat i Sverige, när det har sänkts i andra länder, och det har bromsat tillväxten i Sverige.

Så var det räntorna på statsskulden. Huvuddelen av statsskulden har tillkommit under socialdemokratiska regeringsår. Räkna, så får ni se!

Vi halkar efter, och vi halkar efter kraftigt. Titta på tillväxttalen! Det är detta som gör krisen i pensionssystemet.

Titta på investeringarna, som förläggs i utlandet i långt större utsträckning än vad som tidigare var fallet! Titta på hela den industriella utvecklingen i

Europa! Läs tidningarna, Ingvar Carlsson! Du administrerar just nu en sönderfallande ekonomi. Det är faktum.

Och så till arbetslösheten, detta numera så obekväma debattämne för en socialdemokratisk statsminister. För mindre än ett år sedan höll dåvarande finansministern Kjell-Olof Feldt ett anförande där han sade att vad vi nu står inför är "arbetslöshetens stålbad". Jag reagerade redan då på ordvalet. Jag tyckte att det var kallt och hårt, men det var det han sade. Han sade att misslyckas vi med inflationsbekämpningen, är det arbetslöshetens stålbad som kommer.

Feldt talade om att det kommer en kritisk punkt. Sedan passerades den kritiska punkten. Inflationen fortsätter att rasa på. Sverige förblir ett höginflationsland. Sverige förlorar marknadsandelar. Varslen ökar och ökar. Åk runt i landet och se hur det är!

Nu kommer arbetslösheten, Ingvar Carlsson, och den är och förblir socialdemokratins fel. Det är ni som har misslyckats med att få ner kostnaderna. Det är ni som har försvagat ekonomin. Ni kommer att få betala priset, men tyvärr kommer många människor att få betala priset när de förlorar sina jobb. Många bygder kommer att få det svårt på grund av ert misslyckande.

Anf. 15 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Fru talman! Först till Lars Werner. Svaret på frågan om energipolitiken är att folkpartiets mål fortfarande är att kärnkraften skall kunna avvecklas till 2010. Men vi har också andra mål för vår miljö- och energipolitik, t.ex. att rädda de orörda älvarna och att inte öka utsläppen av koldioxid.

Allt detta måste naturligtvis sättas in i ett samhällsekonomiskt sammanhang, där vi också tycker att det är viktigt att klara välfärd och sysselsättning, dvs. precis det som stod på linje 1:s och linje 2:s valsedlar i folkomröstningen 1980.

Då har jag sagt att om det visar sig att det i perspektivet 2010 föreligger en konflikt mellan de här målen, är det inte självklart vilket mål vi skall ge upp. Och jag vill upprepa min fråga till Lars Werner: Vilket mål vill vänsterpartiet avstå från om det visar sig att det föreligger en målkonflikt?

Olof Johansson hänvisade till en centerpartimotion. Han har rätt på en punkt, nämligen att jag har läst motionen. Men den besvarar inte min fråga. Därför vill jag upprepa frågan till Olof Johansson, i all vänlighet: Vem skall betala, om de som äter och reser och turistar och vad det nu är mera skall slippa betala? Vem skall betala de 10 miljarder kronor som centerpartiet, bl.a. i den här motionen i går, säger att man skall befria människor ifrån?

Det räcker ju faktiskt inte med tyngdlyftningsutrustning och paraboler. Jag kan se affischen i valrörelsen med Olof Johansson i gul kofta och parollen: Nej till flyttskatt, ja till lyftskatt! Men jag tror inte att det klarar skattereformen.

Ingvar Carlsson och jag kan hålla på och diskutera frågan om löften och löftesbrott i politiken, men det är ändå, tror jag, för de allra flesta människor uppenbart att socialdemokraterna har begått ett antal flagranta löftesbrott. Man har givit löften som inte varit allvarligt menade. Man har vetat att de inte skulle kunna uppfyllas eller man har inte ens menat allvar med dem. Av olika skäl har man sedan hoppat av, något som ibland har varit helt riktigt.

Det har jag sagt tidigare. Men att utfärda löften bara för att till varje pris få behålla makten ser jag mycket allvarligt på. Det var också detta som Kjell-Olof Feldt så starkt kritiserade i den artikel som jag citerade i mitt inledningsanförande. Jag vill fråga Ingvar Carlsson om han ändå inte ibland drabbats av några "second thoughts" och tycker att det ligger någonting i den självkritik som Kjell-Olof Feldt för fram i artikeln i Dagens Nyheter. Har inte socialdemokraterna, för att få behålla makten, haft alltför lätt för att gå ut med löften som inte varit allvarligt menade?

Anf. 16 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag skall ge mycket konkreta exempel på ett par områden för att visa vad det innebär för fördelningspolitiken om man har en snabb kostnadsutveckling, ökade priser på energi och en moms på dessa ökade priser.

Nu tänker man höja momsen på persontransporter. SJ, som har ett väl utvecklat kalkyleringssystem, kan redan nu förutse vad konsekvensen blir när det gäller resandet. Det kommer att minska – en del talar om 15 %. Intäkterna minskar. Alla förlorar: näringen i fråga, staten, vi resenärer och till sist statskassan.

Detsamma gäller turismen. Vi skrämmer bort utländska turister. Det är bekräftat i dag att turismen har minskat väsentligt, exempelvis på Gotland, i Härjedalens fjällområden och i övre Norrland. Man kommer möjligen till Stockholm men inte mycket längre. Danskarna jublar och satsar hundratals miljoner kronor för att informera andra länders potentiella Sverigeturister om att de inte skall åka till Sverige; där är det för dyrt.

Vi har ju olika finansieringsmodeller. Vår modell med differentierad moms innebär att man har mindre behov av att öka rundgången i ekonomin. Om socialdemokraterna och folkpartiet hade ökade bidragsbehov på ca tio miljarder, innebar vårt förslag två till tre miljarder. Det är en klar skillnad, som just beror på hur man fördelar skatteuttaget. Det framgår av den motion som jag har hänvisat till.

Vi har trott att man menade allvar när man i skatteutskottet sade att utskottet, om det skulle visa sig att icke avsedda effekter uppkommer, utgår från att erforderliga åtgärder kommer att vidtas. Det är den frågan som jag vidarebefodrar till de kontraktslutande parterna och till regeringen. För det var väl ingen förutsedd effekt det här med den senaste Mellanösternkrisen? Jag säger avsiktligt den senaste. Den har ju bidragit till att drivmedlen har blivit ohyggligt dyra för just de människor som inte har något alternativ. Om man studerar de analyser som statistiska centralbyrån har gjort i Norrbotten, får man klart för sig vad detta innebär. Det handlar inte om några småsummor per år och bil: 7 300 kr. i Arjeplog i ökad kostnad på grund av det som har inträffat. Jag skulle gärna vilja ha ett svar på den frågan.

Jag tycker också att det viktigt att säga att det här naturligtvis har förstärkt den situation som jag åberopade, där låginkomsttagare riskerar att få betala för höginkomsttagare. Det är väl därför man har gjort utvärderingen så att man skall kunna konstatera hur det blir på den punkten.

Låt mig senare återkomma till en del andra frågor som har ställts.

Anf. 17 LARS WERNER (v) replik:

Fru talman! Först vill jag svara på Åsa Domeijs fråga om vi är beredda att låta folk från Östeuropa resa fritt i Sverige utan visumtvång, Ja, det är vi.

När det gäller kärnkraften, Bengt Westerberg, är det ju så att hotet om en svårlöslig målkonflikt om årtalet 2010 naturligtvis ökar ju senare man startar avvecklingen. Tidig start innebär rådrum. I vår energimotion finns gas – ett fossilt bränsle – med som en parentes, medan biobränslen, effektivisering och sparande, vind-, sol- och vågkraft skall utvecklas fullt ut. Även om kärnkraften behålls kommer koldioxidmålet inte att klaras. Det sade Bengt Westerberg i våras; det kan vi gå tillbaka och se i protokollet. Jag anser inte att koldioxidmålet är ett relevant argument för att behålla kärnkraften. Men nu använder Bengt Westerberg det målet för att försöka stoppa avvecklingen. Han har ändrat ståndpunkt. Det är bara att konstatera det. Vad som är viktigt är ett beslut nu.

Sedan vänder jag mig till Ingvar Carlsson. Tanken att undanta vård och omsorg från det kommunala skattestoppet är orimlig och det är opportunism, säger Ingvar Carlsson. Tror verkligen Ingvar Carlsson att man kommer undan det här problemet så lätt? Tror verkligen Ingvar Carlsson att han med sådana slängar ens kommer undan kritiken från sina egna ute i kommuner och landsting, där man nu får ta itu med de här problemen?

När det gäller frågan om löner hävdar jag att de låglönade, inte minst inom den offentliga sektorn – just inom vården kanske och ofta kvinnor – inte ett ögonblick imponeras av om finansministern säger att det inte finns något löneutrymme. De imponeras inte ens om han säger att man skall avstå från lönehöjningar i statsrådskretsen under tre år. Frågan är inte så enkel.

Så till Carl Bildt. Jag förstod att jag inte skulle få något svar. Men jag skall få ett papper, säger han. Han är ledsen för att han inte hinner svara och säger att allt det som jag tog upp står i motionen. Ja, dess värre. Det är ju den vi har läst. Det är därför vi säger att era förslag om dåliga arbetsmiljöer egentligen bara går ut på att ändra i statistik osv. Men vilka förslag har ni för att gå till roten med det onda? Vilka åtgärder vill ni sätta in för att förbättra arbetsmiljön? Vill ni över huvud taget ge de anställda ökad makt och ökat inflytande på arbetsplatserna?

Anf. 18 ÅSA DOMEIJ (mp) replik:

Fru talman! Först vill jag tacka statsministern för svaret om att miljökvalitetsnormer skall införas i miljölagstiftningen. Jag skall ha med mig det löftet till eftermiddagens sammanträde i miljöskyddskommittén, där jag själv sitter med.

Det var också roligt att höra att vi kommer att få fortsatt förtroende efter februari. Jag visste faktiskt inte tidigare att det var bestämt.

Även om det här kanske inte verkar vara en så stor sak, är det faktiskt en principiell ändring av svensk miljölagstiftning. Vi skall göra vårt bästa för att göra ett bra jobb på det.

Sedan till frågan: Var låg sveken och i vilka frågor var det som regeringen betonade sin handlingskraft när man egentligen beskrev sina svek? Det var t.ex. i energifrågan, där man väljer att förhandla med folkpartiet, som inte kan garantera år 2010 som slutår för kärnkraften, i stället för med de partier

som verkligen är riktiga kärnkraftmotståndare. Andra exempel är uppgörelsen om den ekonomiska politiken och föräldraförsäkringen och vidare jordbruket: Där utlovades först nya och selektiva åtgärder för miljöns skull. Avregleringen var ett bra förslag, men det skulle ha kombinerats med att överskottet togs om hand och med en minskad användning av kemiska bekämpningsmedel och handelsgödsel i stället för som nu med en minskad åkerareal. Det leder många gånger till en sämre miljö: Många hotade arter i kulturlandskapet kommer att slås ut, och jordbruket blir inte mindre intensivt i de bygder där det är mest intensivt.

Jag tänker vidare på EG-frågan, där regeringsrepresentanter här i kammaren har utlovat att inga försämringar över huvud taget skall förekomma när det gäller miljö, hälsa och säkerhet är det – numera en förhandlingsfråga.

Så till frågan om östeuropéers rätt att resa i Sverige. Först vill jag verkligen tacka Lars Werner. Det var ett bra svar han gav. Jag skulle vilja höra ett lika rakt svar från Carl Bildt. Jag skulle vilja höra honom, som brukar prata så mycket om frihet, säga att det är självklart att Sverige nu skall avskaffa visumtvånget för östeuropéer.

Carl Bildt tycker väldigt synd om oss för att vi behöver visa pass, men det måste ju vara ännu mer synd om de människor som i dag inte ens kan få visum. Om Carl Bildt har en god vän i Rumänien har Carl Bildt inte möjlighet att bjuda hit honom eller henne – bara de som har nära släktingar här får i dag visum till Sverige. Gränsen mellan öst och väst finns kvar, men nu är det väst som bygger upp hindren och inte öst.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om målkonflikten när det gäller energipolitiken. Är det ingen här som har funderat på att man faktiskt skulle kunna minska energiförbrukningen och att miljön faktiskt skulle kunna vara viktigare än hög materiell standard?

Anf. 19 Statsminister INGVAR CARLSSON replik:

Fru talman! Någon har glömt sina glasögon i talarstolen. För att vederbörande skall kunna se klart i framtiden lägger jag dem här till vänster.

Åsa Domeijs senaste inlägg var betydligt hovsammare än det tidigare. Jag noterar det med viss tillfredsställelse. På den nivån kan vi diskutera hur man lever upp till politiska löften och målsättningar, men inte på den nivå som kännetecknade Åsa Domeijs föregående inlägg.

Vad Olof Johansson har sagt om ekonomi här i dag belyses, tycker jag, på sätt och vis – jag är ledsen att behöva säga det – av att Olof Johansson har uttalat att han är för ökade skatter på olja men för sänkt skatt på bensin. Den som får det att gå ihop, fru talman, borde få Nobelpriset på ett område som ännu inte finns; det blir inte ekonomi – det kan jag försäkra – utan det måste bli fråga om ett helt nytt område. Det förslaget är så revolutionerande att ingen på denna jord tidigare har kommit på det. Jag gratulerar Olof Johansson.

Sedan till Carl Bildt, som det finns mycket att säga om. Det är kanske tur att vi har en del ytterligare debatter. Ta t.ex. detta med industriinvesteringarna. Vi har nu på ett år investerat vad det tog en borgerlig regering i början av 1980-talet två år att åstadkomma. Genom att vi har full sysselsättning, genom att vi har slagit i kapacitetstaket, har företag nu dessutom möjlighet

att investera utomlands i en större marknad. Det är väl utomordentligt, Carl Bildt, att vi har så starka företag att de har råd till både – och. Att vi nu får en avmattning i konjunkturen, att vi får en nedgång, är sådant som alltid förekommer i konjunkturpolitiken och som vi har fått vänja oss vid. Men det är den bild som jag har givit här som är den riktiga.

Det är en sådan kontrast mellan Carl Bildts beskrivning och Bengt Westerbergs beskrivning av den ekonomiska utvecklingen och det ekonomiska läget. Bengt Westerberg säger att på grund av de åtgärder som har vidtagits skall man inte nu företa några förändringar i den ekonomiska politiken. Carl Bildt beskriver läget ungefär som om vi stod inför en ekonomisk katastrof. Vi har några klara problem, som vi skall arbeta med. Just nu är det viktigt att vi kan pressa ned de nominella lönekostnadsökningarna – annars kanske vi börjar exportera arbetstillfällen i stället för att exportera varor och tjänster.

Carl Bildt överträffar sig själv också när det gäller arbetslöshetsdiskussionen. Faktum är att vi med borgerliga regeringar ligger på skyhöga arbetslöshetstal. Med den socialdemokratiska politiken i Sverige har vi sedan 1980-talets början pressat ned arbetslösheten till extremt låga siffror. Om vi inte vidtar motåtgärder kan vi hotas av en högre arbetslöshet. Men det vi då kallar hög arbetslöshet ligger fortfarande långt under vad som är normalt under borgerliga regeringar.

Och så återigen, fru talman, icke ett ord i denna debatt om vad moderaterna skall göra med skattereformen – skall den rivas upp eller skall den inte rivas upp? Inte heller något om Öresundsbron, inte heller något om vilken politik en borgerlig regering skulle föra när det gäller energin. Det är inte gammal skåpmat, eller borde inte vara det, Carl Bildt! Det är ju det som Carl Bildt hoppas på att få börja med 1991! Är det gammal skåpmat som skulle bli resultatet av en borgerlig politik? Jag trodde det var visioner för 1990-talet om ett bättre Sverige. Men när jag tar upp detta så handlar det om gammal skåpmat – det har vi nu Carl Bildts ord på! Så nedsättande skulle jag inte uttrycka mig om borgerlig politik.

Däremot har jag starka invändningar i sak. Eftersom centern tog upp fördelningsfrågan i skattepolitiken vill jag säga att moderaternas skatteförslag verkligen innebär en omfördelning, så att höginkomsttagare får mycket stora skattelättnader, och de betalas av låginkomsttagarna. Därför är min fråga till Olof Johansson och Carl Bildt gemensamt: Hur skall ni klara ut det? Olof Johansson anser ju att vårt skatteförslag inte är tillräckligt låginkomsttagarvänligt, trots vad LO har sagt. Hur i all sin dar skall då Bengt Westerberg – åh, förlåt, ja, frågan gäller även Bengt Westerberg, men framför allt Olof Johansson; jag ber båda om ursäkt! – kunna regera med Carl Bildt i denna fråga?

Jag vill också upprepa frågan till Carl Bildt: Skall kvinnor med två barn och under 160 000 kr. i årsinkomst inte ha rätt att förvärvsarbeta och tjäna en enda krona här i landet i fortsättningen? Det är väl ändå rimligt att Carl Bildt svarar på någon av de frågor som jag har tagit upp och som är väsentliga för de svenska väljarna. Jag har på punkt efter punkt både gjort påståenden och ställt frågor – kan jag inte få svar på någon av dessa punkter av Carl Bildt?

Till centern skulle jag vilja säga att barnomsorgsbidraget har mycket hårt kritiserats också av centerns kvinnoförbund och centerns högskoleförbund. Tycker verkligen Olof Johansson att det är uttryck för en klok och bra politik?

Sedan skulle jag gärna med Bengt Westerberg diskutera löften och de problem som kan uppstå. Men eftersom det förekommer en sådan kanonad mot socialdemokratin för närvarande på den här punkten – och det tycker jag är djupt orättvist – måste jag kraftfullt reagera. Jag skulle kunna ge liknande exempel från de borgerliga partierna, t.ex. när det gäller vårdnadsbidraget, eftersom föräldraförsäkringen anses vara ett så oerhört brott från socialdemokratins sida. Vi har förlängt föräldraförsäkringen. Vi skall fortsätta förlängningen så snart det över huvud taget går.

Den debatt som Lars Gyllensten har tagit upp är en viktig debatt. Den skall vi som känner ett ansvar för demokratin föra, tycker jag.

Anf. 20 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Jag känner åtskilliga kvinnor som gärna skulle vilja arbeta men som inte kan det på grund av att socialdemokratisk barnomsorgspolitik har lovat långt mer än vad den har kunnat hålla och som nu står inför valet att antingen stanna hemma, låt vara att det kan vara bra i och för sig, eller göra det som många – låt oss vara öppna och ärliga i detta sammanhang – gör, dvs. ordna barnomsorgen svart. Den misslyckade barnomsorgspolitiken har drivit ut många människor i en svart sektor; det har varit nödvändigt att anlita svart arbetskraft, men det är inte bra, och då måste vi lägga om kurs. Vi kommer att lägga fram förslag som ger ett rättvist stöd åt alla, som ger alla lika möjligheter – det har socialdemokraterna hittills inte åstadkommit.

Sedan till ekonomin. Statsministern sade att jag beskriver utvecklingen som närmast katastrofal. Vi skall inte strida om orden, men enligt min uppfattning, och den stöds av i stort sett all ekonomisk expertis i landet, står vi nu inför en djup och varaktig nedgång som inte minst kommer att visa sig i en dramatisk ökning av den öppna arbetslösheten.

Statsministern må moralisera över att arbetslösheten var 3,3 % under de borgerliga åren. Det var illa. Det kommer att bli mera nu som en följd av ert misslyckande. Ni kommer att genom ert ekonomisk-politiska misslyckande lägga grunden för den högsta öppna arbetslöshet som detta land har upplevt i modern tid. Det innebär inte att det blir värre än i de värsta länderna i omvärlden. Vi skall inte jämföra Sverige med de värsta länder som finns. Vi skall ha högre krav på Sverige. Men det blir värre i Sverige än vad det någonsin har varit tidigare.

I ekonomin pekar nu alla kurvor så gott som utan undantag åt fel håll. Det gäller, statsministern, också industriinvesteringarna. Det gäller alldeles oavsett om vi talar om 15–20 % minskning nästa år eller om vi talar om de senaste åren eller åren efter 1982. Sverige har underinvesterat under hela denna socialdemokratiska period.

Visst blåstes detta upp under mitten av 80-talet. Det var under finansvalparnas glada tid efter devalveringen. Men vi underinvesterade i en långsiktig konkurrenskraftig industristruktur, och nu faller denna ännu mera. Den var redan tidigare för liten, vilket innebär att tillväxten faller och att förutsätt-

ningarna för Sveriges välfärdsutveckling håller på att försvagas. Detta är tragiska fakta och dessa kommer vi att få leva med under en stor del av 90-talet – oavsett hur obekvämt statsministern tycker att detta är.

"Sverige är ett bra land att leva i", brukar statsministern säga. Visst låter det sig sägas. Jag håller gärna med. Men vi får inte slå oss till ro bara med detta. Sverige borde vara ett bättre land att leva i. Vi borde ha en bättre ekonomi, rikare möjligheter och större frihet. Vi borde ha litet mer av den puls och dynamik som vi i dag ser dra fram över det övriga Europa.

Socialdemokraterna må tycka att Sverige är bra som det är i alla hänseenden. Jag vill göra Sverige till ett bättre land att leva i, men det kräver en annan regering. Sverige är värt en bättre regering!

Anf. 21 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Fru talman! Ett par besked fick jag i förra omgången bl.a. av Lars Werner, som säger att det mål som han vill ge avkall på är utsläppen av koldioxid. Kanske är det en rimlig slutsats, men jag är inte beredd att i dag säga att det är mindre angeläget att begränsa utsläppen av koldioxid än att avveckla kärnkraften. Jag vill hålla den frågan öppen, om det skulle visa sig att det föreligger en målkonflikt på den här punkten.

Olof Johansson har med all tydlig önskvärdhet gjort klart att resenärer, boende, turister och de som äter skall få betala lägre skatt. Nu har vi fått svar på vilka som skall betala hälften av de 10 miljarder som bortfaller, nämligen barnfamiljerna. Det är barnbidragen som inte behöver höjas, säger Olof Johansson. Det blir ingen rundgång på det sätt som det blir med det nu beslutade förslaget.

Det fattas fortfarande 5 miljarder, men redan barnbidragen visar ganska tydligt att det till sist blir samma människor som får betala. Det finns ingen metod att finansiera skattereformen och befria vanliga människor från bördan att betala skattesänkningarna. Det är inga andra människor som uppbär barnbidrag än de som bor, äter och reser.

Jag instämmer i Carl Bildts kritik mot regeringen därför att barnomsorgspolitiken är misslyckad. Det är väldigt många kvinnor och småbarnsföräldrar i dag som inte får barnomsorg fast de skulle vilja ha det. Jag tolkar Carl Bildts tystnad på statsministerns frågor vad gäller den moderata familjepolitiken så att moderaterna är på väg att överge de förslag som har framkastats under sommaren och som har väckt förstämning, inte minst i våra led, därför att de ligger långt från den politik som vi var överens om här i riksdagen så sent som i våras.

Jag vill gärna hjälpa till att hitta något forum, där Ingvar Carlsson och jag kan tala om löftesbrott och moral i politiken. Jag vill gärna säga, eftersom jag har varit ganska kritisk emot regeringen och socialdemokratin, att det naturligtvis är så att ni har blivit mer synade än andra och att det mycket väl kan vara så att vi också hade varit värda kritik om vi hade varit i samma situation.

Vi behöver bara blicka över Atlanten till Amerika, där en politiker av en helt annan färg än den svenska regeringen och statsministern ägnade en hel valrörelse åt att tala om att inga skatter skulle höjas. "Read my lips", har ni hört hur många gånger som helst på radio och TV. Men nu är USA i full färd

med att höja skatterna. Även konservativa politiker lider alltså av denna svaghet. Det ligger i allas vårt intresse, om vi skall få en bra valrörelse nästa år, att vi undviker den här typen av övertramp som både Ingvar Carlsson, George Bush och säkert många andra politiker har gjort sig skyldiga till.

Anf. 22 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Både Bengt Westerberg och Ingvar Carlsson är offer för sin egen retorik! När det gäller energibeskattningen handlar det om att beskatta på rätt ställe så att man styr miljömässigt rätt, och det gör man i produktionsledet och på produktionsråvarorna. Ingen annanstans!

Energimomsen slår generellt på alla konsumenter, alltså styr den inte i miljömässigt hänseende. Men det är riktigt att den innebär en övervältring på hushållen i förhållande till företagen. På denna punkt har vi olika meningar.

När det gäller fördelningspolitiken: Varför kräver Stig Malm särskild låglönesatsning om skattereformen har löst alla fördelningspolitiska problem, Ingvar Carlsson?

Jag hoppas att ni tar fasta på det ni själva har skrivit i skatteutskottet om att nya omständigheter också skall föranleda omprövning. Vi väntar på den omprövningen, och den har inte märkts i den här debatten.

När det gäller de frågor som har ställts i övrigt vill jag gärna ta upp den Åsa Domeij har ställt där hon varnar för den tendens som finns att väst bygger barriärer mot öst. Det är självklart att ESK-konferensen också skall behandla personers rörlighet. Ömsesidighet mot alla demokratiska stater i Europa måste vara den enda rimliga slutsatsen. Jag hoppas på det resultatet. Det här är inte enbart ett svenskt problem utan ett problem mellan Öst- och Västeuropa och alla ESK-processens stater.

När det gäller frågan om barnomsorgen vill jag säga helt kort: Vi har ett mycket långtgående program på familjepolitikens område med bibehållna barnbidrag, och med skattereformen måste ju dessa höjas, som vi har hört av Bengt Westerberg själv. Vi har också sagt att vi skall skapa större rättvisa genom en fördelning av det statliga barnomsorgsstödet direkt till familjerna. Detta är nu ett partistyrelseförslag som går till vår partistämma i slutet av oktober. Vi skall gå ut med ett stort familjepolitiskt samråd till den svenska allmänheten, innan vi låser oss för de detaljer som finns i förslaget. Det är självklart att vi då också kommer att beakta marginaleffekterna för att kunna hantera den konflikt mellan arbete och familjeroll som finns och som ofta drabbar kvinnor. Ingvar Carlsson kan vara alldeles lugn på den punkten.

Låt mig till sist säga att jag har inte lagt mig i den här debatten om energi. Det skall ju bli förhandlingar om detta, och vi har väntat ett tag. Jag tycker att debatten har speglat en sak tydligare och tydligare: Mål, när de uttrycks som årtal utan medel, är förödande för den politiska trovärdigheten. Jag hoppas att dessa förhandlingar skall kunna lösa den konflikten. Det behövs både – och nämligen.

Anf. 23 LARS WERNER (v) replik:

Fru talman! Jag får tacka statsministern för att han lade mina glasögon till vänster. Någon nytta skall man ju ha av en statsminister!

Jag vill fortsätta diskussionen om kärnkraften. Det gäller främst folkpartiet och moderaterna, närmast Westerberg, som har varit mest talför i dag. Jag drar slutsatsen att ni vill skjuta på kärnkraftsavvecklingen ungefär med den motiveringen att så länge den går bra skall den vara kvar. Vilken signal är det egentligen ni väntar på för en avveckling? Väntar ni er att experterna skall enas om ett datum, eller väntar ni på en folkomröstning bland experter?

Vi vet ju i dag att experterna inte är överens med er om kärnkraftens välsignelse. Vi vet också att landets energiproducenter och energikonsumenter väntar på besked om den framtida energipolitiken. Långtidsutredningen skriver: Viktigast är dock att tydliga spelregler läggs fast så att företag och hushåll kan bilda sig en klar uppfattning om den framtida elprisutvecklingen. Genom ert agerande vägrar ni emellertid att ge dem detta. Vilken signal väntar ni på? Vad är det som skall få er att vara med och fatta ett beslut nu?

Jag fruktar egentligen det värsta. Jag fruktar att ni väntar för att energiproducenterna i landet skall få vänta och för att satsningen på alternativa energikällor skall skjutas upp, in i nästa årtusende. Men jag fruktar att när signalen kommer, då har ni redan väntat för länge. Ni drar den här frågan i långbänk i dag. De som inte vill fatta beslut är ni. De som inte vill se in i framtiden är alltså i första hand moderater och folkpartister.

Långtidsutredningens uträkningar visar att effekterna på BNP av en avveckling av två reaktorer kommer att vara relativt begränsade. Effekterna är mindre än 0,1 % av den årliga tillväxten.

I detta läge skall regeringen förhandla med ett av dessa partier, folkpartiet, och försöka nå en överenskommelse. Det är detta som enligt min mening är så obegripligt och ologiskt.

Vilken politik väljer regeringen inför framtiden? Carlsson har gett besked om att han vill regera, men han har i mindre utsträckning gett besked om *varför* han vill regera och *med vem* han vill regera. I dag tyder många tecken på att det är med Westerberg han vill regera.

I går var riksdagen på balett, Svansjön. I dag skulle jag vilja säga till Carlsson: Gå inte ner i spagat med ena benet åt höger och det andra åt vänster. Det fungerar nämligen inte. Jag säger det av egen erfarenhet – hur otroligt det än låter, så klarade jag det nästan för 45 år sedan. Jag är glad att jag inte klarar det till hälften i dag – det skulle vara förödande för alla.

Anf. 24 ÅSA DOMEIJ (mp) replik:

Fru talman! De två viktigaste delarna i miljöpartiets politik är miljö- och naturresursfrågor och frågor om makten i samhället och om att flytta makten så nära människorna som möjligt. Vi skall fortsätta att driva miljö- och naturresursfrågorna med stor och ännu större kraft, trots att det känns litet motigt ibland efter den socialdemokratiska kongressen, där de grupper som ville slåss för en bra socialdemokratisk miljöpolitik blev överkörda och trots att det känns motigt att socialdemokratin, som säger sig vilja avveckla kärnkraften till år 2010, väljer att förhandla med folkpartiet i stället för med de partier i riksdagen som klart säger sig vilja avveckla till senast år 2010.

Vi måste enligt min mening i framtiden driva internationell miljöpolitik på det sättet att vi föregår med gott exempel i stället för att bara resa runt och prata om hur bra Sverige är på miljöområdet. I fortsättningen bör vi t.ex.

följa alla internationella miljöavtal och konventioner som vi skriver på. Vi bör också ekonomiskt stödja fattigare länder, så att de har möjlighet att skriva på radikalare miljökonventioner.

I samband med energipolitiken talas det om målkonflikter, eftersom de flesta energislag orsakar miljöproblem – det gäller målkonflikten mellan älvarna, koldioxidutsläppen och kärnkraften. Vi säger i detta sammanhang att vi måste driva en politik som gör att samhället håller sig inom de ekologiska ramarna. Därför måste svaret bli en minskad energiförbrukning och, om nödvändigt, också en sänkt materiell standard.

När det gäller makten i samhället skall besluten flyttas så nära människorna som möjligt, t.ex. i fråga om skolan och barnomsorgen. I Europa skall vi arbeta för en frihet för människorna, inte för ökad frihet för varor och kapital. De gröna partierna i Europa måste nu slåss mot konsumismen i stället för mot kommunismen. Den blå planekonomin håller nämligen på att breda ut sig där den röda planekonomin redan har förlorat. Den blå planekonomin är egentligen inte bättre än den röda. Den kan innebära samma maktlöshet för människorna och samma inriktning på ständigt ökad materiell förbrukning.

Till sist vill jag bara säga att jag tycker det var tråkigt att inget parti här ville ta upp tråden om att vi kanske skulle avstå från vår löneökning, eftersom – tror jag – nästan allihop här anser att det viktigaste är att vi får en avtalsrörelse utan höga lönekrav. Även om våra löner naturligtvis inte betyder någonting alls för samhällsekonomin, tror jag att det vore bra om vi föregick med gott exempel.

Anf. 25 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Fru talman! Till Åsa Domeij vill jag beträffande lönerna säga att regeringen redan tidigare har uttalat att vi för vår del anser att det är rimligt att höginkomsttagarna, inkl. regeringsmedlemmarna, fryser sina löner för 1991. Svaret från socialdemokratins sida är alltså redan givet.

Carl Bildt gjorde ett nytt märkligt uttalande. Han sade att jag när det gäller arbetslösheten jämför med "det värsta som finns". Jag har jämfört med följande länder: Danmark, Förenta Staterna och Storbritannien. Jag hoppas, fru talman, att dessa länders ambassadörer inte har suttit på läktaren och lyssnat på Carl Bildt. Det kan i så fall bli allvarliga störningar i våra diplomatiska relationer.

Jag har med avsikt inte berört energipolitiken, eftersom vi skall inleda förhandlingar på detta område. Jag vill försäkra både Åsa Domeij och Lars Werner om att vi icke ett ögonblick tänker rubba beslutet om år 2010. Är det nu så att vi skall förhandla, då skall vi förhandla, och jag tänker därför inte gå in med förhandsvillkor. Det är utgångspunkten för hur den socialdemokratiska regeringen skall åstadkomma en trovärdig avveckling och en omställning av vårt energisystem.

Beträffande miljön vill jag säga att jag vet att det också inom socialdemokratin finns delade meningar om bron över Öresund. För min del menar jag att det från miljösynpunkt är viktigt att satsa på järnvägen utmed hela västkusten, som är starkt förorenad. Jag anser att en kombinerad bro ger ett större bidrag till en stor järnvägssatsning.

Samtidigt kan jag inte undvika att påpeka att det är ganska märkligt att vissa grupper koncentrerar nästan all miljödebatt kring bron över Öresund nu när vi åstadkommer samarbete mellan länderna kring Östersjön. Jag tycker uppriktigt sagt att detta inte är någon särskilt bra miljödebatt.

Vi var våren 1988 beredda att diskutera långtgående uppgörelser med vpk. Vi började, Lars Werner, att diskutera med ert parti. Men ni orkade inte då. Jag har aldrig utnyttjat detta i den offentliga debatten, och jag kommer förmodligen inte att göra det i fortsättningen heller. Men skyll inte på socialdemokratin att det inte blev en s.k. vänstersamverkan vid det tillfället!

Nu har vi kunnat göra upp om bostadspolitiken och bostadsfinansieringssystemet. Det är bra. Vi kommer att vara öppna för ett fortsatt sådant arbete.

Jag har över huvud taget, i går och i dag, försökt att diskutera frågan om samarbete mellan partierna. Vi har, som minoritetsregering, lyckats åstadkomma ett sådant arbete med vänsterpartiet, med centern och med folkpartiet. Jag tror att detta har varit till gagn för landet. Kortsiktigt har det kanske inte gagnat alla partier som har träffat uppgörelserna. Ja, detta har t.o.m. varit nödvändigt för landet. Det finns emellertid en part som inte på något sätt, varken i dag eller tidigare, har kunnat göra ett samarbete trovärdigt, nämligen oppositionsledaren Carl Bildt. Och detta är kanske det viktigaste beskedet från denna debatt.

Partiledardebatten var härmed avslutad.

Det antecknades att *Carl Bildt* (m), som inte ägde rätt till ytterligare replik, ingav muntlig protest över att han blev angripen av statsministern i dennes sista anförande.

3 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1990/91:1 till trafikutskottet
1990/91:2 till arbetsmarknadsutskottet
1990/91:3 och 4 till jordbruksutskottet
1990/91:5 till skatteutskottet
1990/91:7 till näringsutskottet

Skrivelse
1990/91:6 till jordbruksutskottet

4 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Propositionerna
1990/91:8 Vårdnad och umgänge

1990/91:12 Ändring i 1980 års fördrag om internationell järnvägstrafik (COTIF)
1990/91:19 Ändring i lagen (1957:262) om allmän energiskatt, m.m.

Motion
1990/91:Sk1 av Olof Johansson m.fl. (c) om skattepolitiska åtgärder till följd av Irakkrisen (väckt med anledning av händelse av större vikt)

5 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 2 oktober

1990/91:25 av *Karin Israelsson* (c) till finansministern om ersättningar för resekostnader med egen bil:

Det höjda priset på bensin drabbar mycket hårt de personer som för sitt arbetes skull är beroende av sin bil för att nå arbetsplatsen. De gällande reglerna medger endast avdrag som inte på långa vägar täcker de kostnader som arbetsresorna medför. Nu har visserligen finansministern och riksskatteverket lovat att nuvarande avdrag skall höjas. Detta är tacknämligt om höjningen blir tillräcklig, men räcker inte på långa vägar för att kompensera de ökande kostnaderna för de som har långa resvägar för att nå service.

Människor i glesbygd är mycket beroende av sin personbil då det saknas alternativ i form av kollektiva färdmedel. SCB har exempelvis presenterat en statistik som visar att Arjeplog är den biltätaste kommunen i Norrbotten. Detta motsvarar väl de förhållanden som råder i Västerbottens inland. Den genomsnittliga kostnadsökningen i dessa kommuner ligger på ca 7 000 kr. per år. Då är enbart de höjda bensinkostnaderna inberäknade. Till detta kommer ökade kostnader för reparationer och underhåll.

Motormännens riksförbund har beräknat att det kostar 26:94 kr. per mil att köra en ny 1 200 kilo tung bil som byts efter 1 500 mil. Är den årliga körsträckan 2 500 mil blir milkostnaden 22:13 och vid 3 500 mil 19:94 kr. Efter denna beräkning har kostnaderna ytterligare stigit. Momsen fördyrar priset avsevärt.

För de glesbygdsboende som erhåller bilersättning för tjänsteresor eller resor för uppdrag hos kommunen eller liknande innebär detta att de får betala skatt på ersättning över 12 kr. per mil samt erhåller ersättning som inte räcker till för de kostnader som uppstår. Detta medför att det blir stora svårigheter att delta i arbetslivet och att ta på sig uppdrag som innebär att man reser med egen bil. Stora ekonomiska uppoffringar blir följden. Det innebär att det blir än svårare att rekrytera människor till olika uppdrag.

Statens reseavtal brukar omförhandlas varje budgetår. Så har inte varit fallet i år. Det innebär att reseersättningarna fortfarande ligger kvar på samma nivåer medan kostnaderna ökar. Till detta kommer då beskattning

på ersättningen. Detta drabbar enskilda som inte kan lyfta av momsen för drivmedlen eller kan få leasingbil med förmånliga villkor från arbetsgivarna. Detta är ett dråpslag emot hela Norrlands inland.

Inkomsterna för boende i dessa trakter är mycket låga. Det innebär att skatteomläggningen inte kommer att gynna dessa människor. Alla kommuner i inlandet kommer dessutom att höja alla taxor för att kompensera de ökande kostnader som inte minst drivmedelsbeskattningen innebär.

Jag vill med anledning av detta fråga om finansministern är beredd att föreslå att upphäva beskattningsreglerna för reseersättning för bil och att förändra momsbeskattningen för drivmedel samt att initiera omförhandlingar när det gäller reseersättningar för egen bil.

1990/91:26 av *Britta Bjelle* (fp) till justitieministern om de nya reglerna om trafiknykterhetsbrotten:

Den 1 juli i år trädde nya regler rörande trafiknykterhetsbrotten i kraft. När det gäller påföljdsbestämmelserna godtog riksdagen vad justitieministern uttalade i propositionen. Där sägs bl.a. att praxis hittills varit oenhetlig och alltför inriktad på fängelse som enda alternativ. Under hänvisning till de nya regler om påföljdsbestämmande som trädde i kraft vid årsskiftet skriver justitieministern: "Straffvärdet hos grova rattfylleribrott är normalt inte så högt att detta i sig motiverar fängelse i stället för en icke frihetsberövande påföljd."

Därefter för justitieministern en diskussion om vilka slags fall som bör leda till fängelse. I de fall där fängelse inte blir aktuellt måste domstolarna – förutom i vissa mycket sällsynta situationer – välja mellan skyddstillsyn och villkorlig dom. Om detta skriver justitieministern: "Utrymmet för villkorlig dom som påföljd för den som gjort sig skyldig till grovt rattfylleri är emellertid begränsat till följd av att en stor majoritet av dem har kroniska alkoholproblem." Då är, menar ministern, förhållandet ofta sådant att risk för återfall föreligger, och "den påföljd som då kommer i fråga är skyddstillsyn". Riksdagens justitieutskott anslöt sig, som nämnts, till justitieministerns bedömningar. Utskottet skriver: "Straffvärdet för grovt rattfylleri är inte alltid så högt att detta i och för sig utesluter en inte frihetsberövande påföljd."

Den bild som nu ges av massmedia, och som jag har fått bekräftad genom att ta del av domar vid Leksands, Luleå och Stockholms tingsrätter, är en helt annan än den jag såg framför mig då riksdagen behandlade frågan. Villkorlig dom tycks ha blivit den normala påföljden även vid grova rattfylleribrott och höga promillehalter. Till skillnad från vad som är fallet vid skyddstillsyn lämnas därmed inget stöd till den dömde. Fängelse har inte ersatts av stöd och vård utan av en låt-gå-mentalitet som riskerar att sprida sig i samhället. Detta undergräver allmänhetens respekt för den nya lagstiftningen och för statsmakternas vilja och förmåga att upprätthålla trafiknykterheten.

Avser justitieministern att genomföra någon utvärdering av den nya lagstiftningens genomslag i praxis? Föranleder de signaler som redan nu kan ses någon åtgärd från regeringen? Avsåg regeringen med sitt förslag till ändring av rattfylleribestämmelserna att åstadkomma en strafflindring av rattfylleribrott på det sätt som nu synes ske?

1990/91:27 av *Görel Thurdin* (c) till statsrådet Erik Åsbrink om mervärdeskatt på hotell- och restaurangtjänster:

Mervärdeskatten på hotell- och restaurangtjänster höjdes den 1 januari i år från 12,87 % till 23,46 %. I och med den tillfälliga momshöjningen från den 1 juli i år har momsen på dessa tjänster fördubblats på sex månader. Detta drabbar näringen, och sysselsättningen inom denna, hårt samtidigt som svensk turism får sämre konkurrenskraft i förhållande till omvärlden.

Enligt statistik från LO hade närmare 200 000 medlemmar inte råd att åka på semester under 1988. Låg- och normalinkomsttagares möjligheter till turism och rekreation försämras nu ytterligare i och med kostnadsfördyringarna.

Turistnäringen är mycket viktig för sysselsättningen i många glest befolkade län. För många orter i dessa län är turismen rent av avgörande. Turismen har förutsättningar att i framtiden bidra till en bättre regional balans – om vi stödjer och stimulerar branschens utveckling. Momshöjningen slår i motsatt riktning.

Restaurangernas omsättning minskade med 10 % under första halvåret. Preliminära siffror från SCB visar att antalet gästnätter på hotell, stugbyar och vandrarhem minskade med 9 % i juli i år i förhållande till samma månad förra året.

Sverige som nation har ett stort underskott i posten turistnetto ingående i bytesbalansen. Under 1989 uppgick detta till nästan 11 miljarder kronor. Nettot försämrades med ca 1 miljard kronor andra kvartalet i år i förhållande till samma period förra året.

Över hälften av de pengar turister spenderar i Sverige går till stat och kommun i form av olika skatter.

Det kan mot bakgrund av de redovisade uppgifterna konstateras att den av riksdagen beslutade momshöjningen på hotell- och restaurangtjänster är en dålig affär för såväl staten som landet i dess helhet. Förlusten av turistintäkter urholkar värdet av momshöjningen som finansieringskälla för skattereformen.

I Västeuropa ligger såväl den genomsnittliga hotellmomsen som restaurangmomsen långt under den svenska. Det svenska pris- och kostnadsläget i övrigt är redan högt i förhållande till omvärlden. Det är enligt min mening en oklok politik att ytterligare lägga sten på börda genom att fördubbla momsen. Det slår, som utvecklingen redan visat, tillbaka på oss själva i det svenska folkhushållet.

Riksdagen har antagit fyra mål för utvecklingen av svensk turism. Dessa mål är:

- att förbättra svensk bytesbalans,
- att stödja regional utveckling,
- att förbättra möjligheterna för breda folkgrupper till turism och rekreation, och
- att öka sysselsättningen.

Det är uppenbart att höjningen av hotell- och restaurangmomsen strider mot samtliga dessa mål.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga biträdande finansministern:

1. Anser statsrådet att höjningen av hotell- och restaurangmomsen bidrar till en positiv utveckling av den svenska bytesbalansen?
2. Anser statsrådet att höjningen av hotell- och restaurangmomsen är förenlig med riksdagens mål för turismen?
3. Avser statsrådet att göra något för att mildra de negativa effekterna för svensk turistnäring till följd av momshöjningen?

1990/91:28 av *Lennart Brunander* (c) till industriministern om textilindustrins överlevnad:

Tekoindustrin i Sverige är i en allvarlig kris. Varsel om uppsägningar duggar i dag tätt i Sjuhäradsbygden. Vid länsarbetsnämnden i Borås är man bekymrad. I sin rapport om arbetsmarknadsutsikter för september skriver man följande: "Det hittillsvarande 1990 har varit mycket dramatiskt för länet och därmed också för en mycket stor del av den totala svenska teko-industrin. Av länets drygt 11 000 kvarvarande teko-anställda har således ca 1 000 varslats om uppsägning i år. Hårdast drabbat är konfektionsindustrin men även triká och nu på senare tid också textil är berörda av många varsel."

Det som nu händer kan vara dödsstöten mot den svenska tekoindustrin. Tron på framtiden försvinner, och både anställda och företagare ger upp. Om alltför många tekoföretag tvingas att sluta kommer inte heller de företag som på olika sätt ger tekoföretagen service att få några jobb och den negativa utvecklingen sprider sig. Underlaget för dem blir för litet, och även dessa företag försvinner. Exempel som visar på detta är ett företag som tillverkar komponenter till bl.a. tekoföretag och under senare år förlorat 40 av sina kunder, tekoföretag som lagt ner, flyttat eller gått i konkurs.

För Sjuhäradsbygden förstärks tekos problem genom att även annan sysselsättning nu minskar. Detta har lett till att arbetslösheten ökar kraftigt. Om inget görs kommer antalet arbetslösa att öka mycket kraftigt under det kommande året. I länsarbetsnämndens redovisning för Älvsborgs län har gruppen utan arbete, jämfört med för ett år sedan, ökat med 1 100 och är nu 6 100. Med denna siffra på arbetslösa och antalet varsel som utgångspunkt beräknar länsarbetsnämnden att i januari 1991 kommer 6 500 att vara utan arbete, och det är 1 750 fler än i januari 1990. Antalet arbetslösa för augusti 1991 har beräknats till 9 300. Det är 3 200 fler än ett år tidigare. Vi är alltså på väg in i en allvarlig arbetslöshetskris. Liknande siffror redovisas från kommunerna i Sjuhäradsbygden där troliga arbetslöshetssiffror på 4 % nämns.

Till de redovisade arbetslöshetstalen skall läggas att lediganmälda platser under året minskat på ett oroande sätt. Minskningen totalt är 23 %. För gruppen tillverkningsarbete, där tekoindustrin är den viktigaste delen, har de lediganmälda platserna minskat med 42 %.

Från den 1 januari 1990 har totalt 1 054 personer varslats inom tekoindustrin i Sjuhäradsbygden. Varslen fördelas enligt följande.

Borås kommun
170 Borås Wäfveri

45 Ahrenmarks
20 Eiser Jersey
19 Philip konf.
15 Elo mode
15 Knapens konf.
15 Rundgrens väveri
14 Industriproduktion
13 Sandareds konf.
13 Saxylle-Kilsund
12 Viskafors konf.
11 Dahléns konf.
10 Göta färgeri
7 Cafab Prod AB
6 Fritzons konf.
6 Ull-bi Design AB
4 Eiser strump
3 Glober Trade AB
3 Nya Jack & Byx
1 Mac Scott
1 Sten Öhlund

Marks kommun

60 Svesko Tricot
45 Kinnasand
37 Boni konf.
26 G-konf.
24 Sätila Trikå
20 Björketorps konf.
12 Viskadalens Väveri
3 Fritsla Trikå
3 Marks syateljé
1 R A Andersson modetrikå

Ulricehamns kommun

160 Timmele Färgeri
25 Asps klänningar
25 Ivar Wahl
14 Eson Produktion
14 Ove Forsberg Prod.
13 Bernt Johansson konf.
10 Johan Skoglund
6 Roséns
5 Elo mode
3 ATI
2 Rubens ylle

Tranemo kommun
36 Brunke
25 Simotex
12 Nova Li
10 Bröd. Simonsson
10 Lenntex

Svenljunga kommun
53 Vestius Group AB
11 Jane Hector

Att det blivit så dåligt för tekoindustrin har flera orsaker. Kostnadsstegringar som svensk industri drabbats av under senare år har kraftigt minskat företagens konkurrenskraft. Regeringens neddragning av satsningar på teko har naturligtvis också varit negativ. För att inte tala om att staten inte gör sina upphandlingar i Sverige. Detta får inte minst en psykologisk effekt. Att se på när svensk tekoindustri förblöder och samtidigt köpa tyg och sy upp försvarets uniformer i lågprisländer är enligt min mening utmanande. "Vinsten" med att göra dessa upphandlingar på det sätt som skett är enligt min mening diskutabel. Den avreglering som nu förestår kommer att göra tekoföretagens situation ännu besvärligare. De diskussioner som sker inom GATT om en avreglering är på intet sätt klara. Ändå har vi i Sverige beslutat att ta bort de begränsningar av lågprisimport som finns. Övriga länder avvaktar. EG kommer förmodligen inte att ändra på sina importbegränsningar förrän långt in på 1990-talet. Den socialdemokratiska politiken på tekoområdet kommer att bli förödande för alla som arbetar inom teko. Sverige borde ompröva sitt ställningstagande på denna punkt.

I en internationellt hårdnande konkurrens är det mycket viktigt att ha en bra konkurrenskraft. Centerpartiet har föreslagit att de statliga satsningarna på teko skall göras på ett annat sätt än i dag och ökas kraftigt för att på det sättet medverka till effektivisering och kunskapsuppbyggnad i företagen. Detta är enligt min uppfattning nödvändigt för att klara konkurrensen i dag, men kanske ännu viktigare i den friare marknad som så småningom blir ett resultat av de internationella förhandlingar som pågår.

Jag tycker, mot den bakgrund jag här beskrivit, att det borde vara klart att något måste göras nu omedelbart, för att ge svensk tekoindustri och dem som arbetar inom denna industri framtidstro.

Regeringen borde agera nu omedelbart så att statlig upphandling av tekoprodukter görs i Sverige. Även landstingen, som är stora köpare av tekoindustrins produkter, avvaktar i dag med beställningar, bl.a. på grund av de nya momsreglerna. Också på denna punkt borde regeringen kunna medverka till att beställningar görs nu innan företagen lagt ner eller flyttat sin verksamhet.

Regeringen bör redan nu i höst lägga fram en proposition om tekopolitiken, med förslag till statliga insatser som ger förutsättningar för en ändring av utvecklingen.

Beslutet om att säga upp multifiberavtalet och därmed ta bort begränsningarna på lågprisimporten, bör ändras så snart som möjligt. De svenska reglerna borde överensstämma med EGs regler.

Teko Center, en bra och rejäl satsning, är en viktig del av tekoindustrins förutsättningar och möjlighet att utbilda sin arbetsstyrka och att anställa utbildade inom branschen. Men vad skall det vara till för nytta om tekoindustrin försvinner? I nuvarande situation borde det vara angeläget att satsa ytterligare på att utbilda och att ge kompletterande utbildning till arbetslösa tekoarbetare för att få utvecklingen att vända.

Mot bakgrund av det som anförts ställer jag följande frågor till industriministern:

1. Är industriministern beredd att redan nu i höst ta upp tekoindustrins problem och föreslå effektiva åtgärder för att göra företagen mera konkurrenskraftiga?
2. Kommer industriministern att agera för att statliga beställningar görs i Sverige, t.ex. av försvarets nya uniformer?
3. Är industriministern beredd att tillskjuta mer pengar till utbildning för arbetslösa tekoanställda?
4. Är industriministern beredd att ändra beslutet om att ta bort importbegränsningarna från lågprisländerna?

1990/91:29 av *Margit Gennser* (m) till justitieministern om offentliggörande av åtalades namn i samband med skatteprocesser m.m.:

Det senaste året har gett en rad exempel på mycket uppmärksammade rättsaffärer med en rad tvivelaktiga åtgärder i form av häktningar, husundersökningar etc. Publiciteten kring dessa rättsaffärer har varit stor. Namn på de misstänkta och åtalade har på ett tidigt stadium publicerats i massmedia. Resultatet har i praktiken blivit att enskilda blivit "dömda på förhand" trots att domstolarna på ett senare stadium funnit att inget lagbrott förekommit. Framstående företagsledare har tvingats att lämna sina befattningar långt före rättegång och dom, och företag har hamnat i ekonomiska svårigheter och trovärdighetskriser genom publicitet kring misstänkta skattebrott. I dessa sammanhang har dessutom inte klar distinktion gjorts mellan felaktigheter som kan leda till skattetillägg och skattebrott.

Den omfattande publiciteten i oklara rättsfall har inte minst skadat företag som håller på att bygga upp lovande nya verksamheter. Resultatet blir i bästa fall endast en försenad utveckling; i sämsta fall tappar svenskt näringsliv ytterligare utvecklingskraft.

Kritiken bör inte riktas mot att åklagaren inte har varit opartisk. Han har rätt att tolka lagen och åberopa de bevis och fakta som utgör stöd för åtalet, allt så länge han inte visar grov oskicklighet. Det är domstolen som skall fälla det slutgiltiga avgörandet, ett avgörande som skall vila på en opartisk bedömning. Åklagarens och domstolens roll är således vitt skilda och skall så vara i en rättsstat. Det är därför viktigt att åklagaren handskas försiktigt med publiciteten före rättegången, inte minst på grund av att medborgare och massmedia i vårt land har svårt att hålla isär åklagarens och domstolarnas vitt skilda roller, möjligtvis beroende på vissa traditionella särdrag i vårt rättsystem.

Inom det anglosaxiska rättsområdet finns det inskränkningar i rätten vad gäller publicitet före rättegång och domstolsutslag. Detta hänger samman

med jurysystemet, vilket kräver att de människor som skall ingå i en jury inte på förhand genom tidigare publicitet skall kunna påverkas i sina ställningstaganden. I Sverige har däremot inga sådana inskränkande rättsregler ansetts nödvändiga, och i samband med t.o.m. mycket grova brottmål som mord, dråp eller svår misshandel har massmedia varit mycket återhållsamma när det gällt att publicera namn på misstänkta och åtalade. Vid s.k. ekonomiskt brott, ofta liktydigt med skattebrott, har däremot all den försiktighet som annars har rått övergetts. Resultatet har – som redan påtalats – blivit att oskyldiga dömts på förhand. Denna utveckling måste brytas.

Ett sätt vore att gå in med en lagstiftning enligt anglosaxiskt mönster. Detta vore ur andra synpunkter knappast önskvärt.

En enklare, mindre långtgående metod vore att skärpa sekretessreglerna när polisundersökningen blir offentlig, så att namnet på den tilltalade inte kan publiceras.

Den allra bästa metoden vore naturligtvis att massmedia och åklagarmyndigheterna i alla sammanhang ålade sig den typ av självdisciplin som i stort sett fungerat bra under decennier vad gäller bl.a. grova brottstyper som mord, dråp m.m.

Något måste emellertid göras för att vända den utveckling som beskrivits ovan om inte tilltron till vårt rättssystem – som redan möts av en betydande misstro – skall undergrävas ytterligare.

Med hänvisning till vad som angetts ovan ställer jag följande fråga till justitieministern:

Vilka åtgärder och initiativ kommer justitieministern att vidta för att bryta den nu beskrivna utvecklingen?

6 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 2 oktober

1990/91:34 av *Sven-Olof Petersson* (c) till arbetsmarknadsministern om SAABs industrilokalisering till Karlskrona:

Under våren fattade riksdagen beslut om särskilda regionalpolitiska insatser för Blekinge län. Beslutet innehöll bl.a. att SAAB skulle placera en fabrik för bilmotorer eller annan produktion i Karlskrona. Totalt skulle en sådan satsning ge 500 nya jobb. Av dessa skulle ett sjuttiotal vara tillsatta före årsskiftet 1990–1991. Ännu har ingen byggstart skett för uppförande av en ny fabrik, och än mindre har några definitiva besked lämnats från SAAB angående satsningen på orten. Detta är inte tillfredsställande.

Vad avser statsrådet att göra för att den beslutade satsningen skall komma till stånd och bli den satsning som har förutsatts i riksdagsbeslutet?

1990/91:35 av *Viola Claesson* (v) till arbetsmarknadsministern om arbetsmarknaden i Östersundsområdet:

Arbetsmarknadsministern har i en debattartikel i Dagens Nyheter anklagat arbetsgivarna för att utslagningen ökar. I artikeln hävdas också att näringslivet satsar kortsiktigt och internationellt, snarare än att medverka till samhällsbygget i Sverige. När arbetsmarknadsministern besökte Norrland under augusti framfördes liknande argument. Måndagen den 24 september bekräftades arbetsmarknadsministerns uppfattningar på ett mycket drastiskt sätt i Östersund. Asea Brown Boveri, som efter ett regeringsbeslut i december 1988 blev majoritetsägare i f.d. SJs underhållsverkstad, meddelade sina 180 anställda att verkstaden skall läggas ner.

Jag frågar därför arbetsmarknadsministern:

Med vilka medel tänker arbetsmarknadsministern ingripa för att se till att inte Asea Brown Boveri verkställer sitt beslut om att öka utslagningen i Östersund?

1990/91:36 av *Viola Claesson* (v) till industriministern om arbetsmarknaden i Östersundsområdet:

Genom ett regeringsbeslut i december 1988 fick SJ befogenheter som möjliggjorde utförsäljning av statlig egendom i stor skala. Beslutet följdes av en uppgörelse med Asea Brown Boveri (ABB), vilken innebar att ABB blev majoritetsägare i flera av SJs underhållsverkstäder. Fackklubbarna vid de berörda verkstäderna varnade för att privatiseringen skulle kunna leda till nedläggning. Detta skedde även i Östersund, där oron var stor för att jobben och den regionalpolitiskt viktiga underhållsverkstaden skulle försvinna. SJ och de nya ägarna hävdade däremot att avsikten var att utveckla verksamheten. Ett drygt år efter den högtidliga invigningen meddelar nu ABB, utan förvarning, de 180 anställda i Östersund att verkstaden skall läggas ner med omedelbar verkan.

Jag vill därför fråga industriministern:

Vilken regionalpolitisk beredskap har regeringen för den uppkomna situationen i Östersundsområdet?

1990/91:37 av *Knut Wachtmeister* (m) till statsrådet Erik Åsbrink om momsen på leasingavgift för bilar som används i taxiverksamhet:

Riksdagen beslöt i våras, med ändring av propositionen, att taxiföretag får rätt till avdrag för moms vid förvärv av personbil i taxiverksamhet. Förmodligen genom förbiseende togs inte leasing med i ändringen. Där är annars praxis avlyft om 50 % av hyran vid yrkesmässig återförsäljning eller uthyrning av personbil.

Avser regeringen föreslå riksdagen att leasingbilar i taxiverksamhet får motsvarande reduktion?

1990/91:38 av *Knut Wachtmeister* (m) till finansministern om fastighetstaxeringen av lantbruk:

Avregleringen kommer att medföra betydligt sämre lönsamhet för jordbruket, vilket säkerligen medför lägre fastighetsvärden.

Avser statsrådet i den aviserade propositionen Fastighetstaxering av lantbruk ta hänsyn till detta förhållande i förslaget till riktlinjer för taxeringsarbetet?

1990/91:39 av *Sigge Godin* (fp) till civilministern om den nya länsstyrelseinstruktionen:

I regeringens förslag (prop. 1988/89:154) och riksdagens beslut föreslås att den nya länsstyrelsen skall tilldelas ett antal expertfunktioner inom följande sakområden: regionalt utvecklingsarbete, utbildning, planväsende och bostadsförsörjning, naturvård och miljöskydd, lantmäteri, livsmedelskontroll och djurskydd, lantbruk, fiske, kulturmiljövård, social omvårdnad, kommunikationer, civil försvarsberedskap och räddningstjänst samt rennäring i förekommande fall.

Organisationskommittén för samordnad länsförvaltning föreslår att regionalpolitiskt utvecklingsarbete skall utgå till förmån för regionalpolitiskt utredningsarbete. Med anledning av detta förslag vill jag ställa följande fråga till civilministern:

Avser regeringen att tona ner riksdagens beslut om att den nya länsstyrelsen skall förses med en expertfunktion inom sakområdet regionalpolitiskt utvecklingsarbete?

1990/91:40 av *Hugo Bergdahl* (fp) till kommunikationsministern om Södertäljebron:

E 4-bron i Södertälje havererade den 13 maj i år. På grund av detta kommer inga större fartyg in i Mälaren. Mälarhamnar som Västerås och Köping liksom företag som är beroende av den berörda sjöfarten drabbas av stora förluster.

I och med att den tidigare rörliga bron blev orörlig sänktes den segelfria höjden från 42 till 26 meter. Detta har inneburit att större fartyg hindras från att ta sig in i Mälaren. Efter snart fem månaders väntan är det fortfarande oklart vad som kommer att hända i fråga om den havererade Södertäljebron. När och hur skall bron återställas? Vem står för kostnaderna, ca 200 miljoner? Vad är statens ansvar vid haverier av det slag som drabbat Södertäljebron? Detta är frågor som många ställer.

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga kommunikationsministern:

När kan Södertäljebron vara återställd i ursprungligt skick och enligt gällande vattendom?

1990/91:41 av *Sten-Ove Sundström* (s) till kommunikationsministern om SJs Notviksverkstad:

SJs Notviksverkstad i Luleå ingår i den grupp av SJ-verkstäder som berörs av företagens strukturförändring. Enligt de ursprungliga planerna skulle en del av de arbetstillfällen som rationaliseras bort vid Notviksverkstaden ersättas med bl.a. service av s.k. RC-lok. Eftersom verkstaden är väl anpassad för lok- och vagnsunderhåll skulle därmed en försiktig anpassning av sysselsättningen till ändrade produktionsförhållanden ske.

Nu har strukturplanen ändrats på ett sätt som inger oro inför framtiden. Nu planerar SJ att minska arbetsstyrkan med hälften på tre år, dvs. med ca 150 personer.

Med hänvisning till det anförda vill jag till kommunikationsministern ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att vidta åtgärder för att trygga verksamheten och sysselsättningen vid SJs Notviksverkstad?

1990/91:42 av *Görel Thurdin* (c) till statsrådet Erik Åsbrink om övergångsregler vid omläggningen av räkenskaper:

Skattereformen innebär att enskilda firmor, handelsbolag och dödsbon fr.o.m. 1991 inte längre får tillämpa brutet räkenskapsår, utan de skall ha kalenderår. Själva övergången till kalenderår är i och för sig acceptabel.

För många företagare innebär dock denna förändring övergångsvis en ansträngd likviditetssituation, eftersom de under 1990 kan komma att behöva betala extra B-skatt, motsvarande upp till 20 månader. För vissa företag kan rent av konkurs bli följden.

Jag vill mot denna bakgrund fråga statsrådet:

Vad vill statsrådet göra för att lindra skatteeffekterna för de berörda företagen/människorna till följd av övergången till kalenderår?

1990/91:43 av *Bengt Hurtig* (v) till industriministern om nickelsmältverken på Kolahalvön i Sovjetunionen:

De stora miljöskadliga utsläppen från nickelsmältverken på Kolahalvön i Sovjetunionen har länge oroat befolkningen på Nordkalotten.

Kostnaderna för att kraftigt minska luftföroreningarna från nickelsmältverken uppskattas till flera miljarder kronor. Enligt uppgift skall de slutliga planerna för de tekniska lösningarna presenteras i mitten av november. Projektet måste till avsevärd del finansieras med förmånliga lån. Finland och Norge har i princip gått med på att ge Sovjetunionen räntesubventionerade lån för att projektet skall kunna föras i hamn.

Mina fråga är:

Avser den svenska regeringen ta några initiativ för att hjälpa till med finansieringen av projektet?

1990/91:44 av *Lars-Ove Hagberg* (v) till arbetsmarknadsministern om lagen om anställningsskydd:

När det i Borlänge öppnades ett nytt affärscentrum – KUPOLEN – flyttade en rad företag dit från stadens centrum. ICA lade ned sin centrumbutik – ICA Brage – och en ny ICA-affär öppnade i KUPOLEN, ICA Max. Personalen vid ICA Brage fick inte förtur till jobben på ICA Max, och några blev arbetslösa. ICA Max hävdar att de enligt lagen inte har någon skyldighet mot personalen på ICA Brage, och ICA som helhet fråntar sig allt ansvar som "koncern". ICA centralt har i ett sent skede utfärdat ett löfte om anställning inom ICA för dem som blivit arbetslösa från ICA Brage.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

Är regeringen beredd att ändra i lagen om anställningsskydd så att koncerner har ett större ansvar för personal vid nedläggningar och förändringar av verksamhet?

den 3 oktober

1990/91:45 av *Gösta Lyngå* (mp) till statsrådet Lena Hjelm-Wallén om de fattiga ländernas skuldbörda:

Det mest orättvisa, omoraliska och kanske också det för världsfreden farligaste av dagens problem gäller skillnaden i standard mellan de fattiga och de rika länderna. Biståndsministern har själv i ett FN-tal den 24 april 1990 diskuterat problemet och då speciellt givit några idéer om hur den oerhört tyngande skuldbördan skulle kunna lättas. Eftersom Världsbanken och andra långivare givit lån på kommersiella grunder, är problemet inte enkelt.

Det är också så att man i vissa länder tvingas göra allvarliga ingrepp i naturen för att betjäna skulderna. Ett exempel är att man hugger ner regnskogar för att sälja virket som flis eller för att kunna intensivodla på den sparsamma myllan under några år, innan öknen tar över. Det är i hela världens intresse att sådan miljöförstöring inte äger rum; det är också av vikt för ägarna till Världsbanken att förhindra detta.

En naturlig väg erbjuder sig: man skulle helt enkelt kunna efterskänka lån i den mån det skuldsatta landet inför skyddsåtgärder för globala naturresurser.

Är biståndsministern beredd att i lämpliga organ föra fram detta som ett förslag?

1990/91:46 av *Gösta Lyngå* (mp) till miljöministern om Antarktis:

I samband med att Antarktisfördraget kan förnyas nästa år, har miljörörelsen föreslagit att Antarktis utnämns till en "Världspark" (World Heritage Area). Detta skulle bevara den största, mest unika, men också mest ömtåliga vildmarken på vår planet för framtida generationer. Hoten är många: gruvdrift, militära aktiviteter, utfiskning och annan exploatering.

Vid en frågedebatt den 1 december 1988 föreföll utrikesministern göra bedömningen att den då ingångna mineralkonventionen skulle utgöra ett skydd mot exploatering. Numera har man anledning att befara motsatsen; intresset för prospektering finns och syftar mot gruvdrift. Eftersom kostnaderna för prospektering är höga, kan man räkna med att en eventuell fyndighet utsätts för storskalig drift för att projektet skall gå ihop. En positiv aspekt är dock att det numera finns ett starkt internationellt tryck som stöder förslaget om Världspark.

Ärendet debatterades av jordbruksutskottet i februari i år, varvid den utskottsansvarige, Jan Fransson, inte var i stånd att svara på frågan om Sveriges politik angående Antarktis.

Min fråga gäller huruvida den svenska regeringen kommer att stödja för-

slaget att utnämna Antarktis till en världspark, när Antarktisfördragets parter träffas i november i år.

1990/91:47 av *Sten-Ove Sundström* (s) till statsrådet Erik Åsbrink om åtgärder för att begränsa effekterna av bensinprishöjningarna:

Den senaste tidens bensinprishöjningar har skapat oro i landets glesbygder. Avsaknaden av kollektivtrafik gör, att beroendet av att kunna utnyttja bilen för resor till arbetet och för att nå samhällsservice är stort. Därför kan de stigande bensinpriserna få svåra konskvenser, speciellt för den som bor i den s.k. extrema glesbygden.

SCB, statistiska centralbyrån, har räknat ut att t.ex. kostnaden per bil ökar med 3 660 kr. per år i Arjeplog, och i Arvidsjaur blir merkostnaden 2 860 kr. per år. De flesta glesbygdsboende har mycket små möjligheter att kompensera sig för dessa bensinprishöjningar.

Fortsatta drastiska bensinprishöjningar riskerar att sabotera viktiga delar av regionalpolitiken.

Mot denna bakgrund vill jag fråga statsrådet:

Är statsrådet beredd att vidta åtgärder för att begränsa effekterna av bensinprishöjningarna?

7 § Kammaren åtskildes kl 13.11.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 3 oktober

1 § Meddelande om information från regeringen m.m. 1
Talmannen
2 § Partiledardebatt med anledning av regeringsförklaringen 1
Carl Bildt (m)
Bengt Westerberg (fp)
Olof Johansson (c)
Lars Werner (v)
Åsa Domeij (mp)
Statsminister Ingvar Carlsson
3 § Hänvisning av ärenden till utskott 45
4 § Bordläggning 45
5 § Anmälan om interpellationer
1990/91:25 av Karin Israelsson (c) om ersättningar för resekostnader med egen bil 46
1990/91:26 av Britta Bjelle (fp) om de nya reglerna om trafiknykterhetsbrotten 47
1990/91:27 av Görel Thurdin (c) om mervärdeskatt på hotell- och restaurangtjänster 48
1990/91:28 av Lennart Brunander (c) om textilindustrins överlevnad 49
1990/91:29 av Margit Gennser (m) om offentliggörande av åtalades namn i samband med skatteprocesser m.m. 52
6 § Anmälan om frågor
1990/91:34 av Sven-Olof Petersson (c) om SAABs industrilokalisering till Karlskrona 53
1990/91:35 av Viola Claesson (v) om arbetsmarknaden i Östersundsområdet 53
1990/91:36 av Viola Claesson (v) om arbetsmarknaden i Östersundsområdet 54
1990/91:37 av Knut Wachtmeister (m) om momsen på leasingavgift för bilar som används i taxiverksamhet 54
1990/91:38 av Knut Wachtmeister (m) om fastighetstaxeringen av lantbruk 54
1990/91:39 av Sigge Godin (fp) om den nya länsstyrelseinstruktionen 55
1990/91:40 av Hugo Bergdahl (fp) om Södertäljebron. 55
1990/91:41 av Sten-Ove Sundström (s) om SJs Notviksverkstad 55
1990/91:42 av Görel Thurdin (c) om övergångsregler vid omläggningen av räkenskaper. 56
1990/91:43 av Bengt Hurtig (v) om nickelsmältverken på Kola-

halvön i Sovjetunionen 56
1990/91:44 av Lars-Ove Hagberg (v) om lagen om anställningsskydd 56
1990/91:45 av Gösta Lyngå (mp) om de fattiga ländernas skuldbörda 57
1990/91:46 av Gösta Lyngå (mp) om Antarktis 57
1990/91:47 av Sten-Ove Sundström (s) om åtgärder för att begränsa effekterna av bensinprishöjningarna 58

gotab 97025, Stockholm 1990